

SZÍNHÁZ

DRÁMAMELLÉKLET

1989

FEBRUÁR

Gosztonyi János

Egy kicsi törékeny állat

Színmű három részben

*dr. Arthur Koestler
és a darabban szereplő
igaz doktorok emlékezetére*

SZEREPLŐK

DR. RICHARD KAMMER FELICIA,
A FELESÉGE ARTUR BRAM
PROFESSZOR
DR. ELZA SCHMIDT DR. ZOLTAN
BERZY GREGORY BATES
PROFESSZOR
IFJ. BATES DOKTOR DRYDEN
PROFESSZOR KINGSLEY NORRIS
DOKTOR
ADOLF MALOSCHIK
SCHRANZ REKTOR
VERENA BERGNER
ANITA BERGNER
CLAUDIA BERGNER
EDIT BERGNER
IZABELLA BERGNER NAZAROV
KÖVETSÉGI ATTASÉ
DROZDOV KÖVETSÉGI TANÁCSOS

*Történik a huszadik század első negyedében, Közép-
Európában és Angliában*

I. rész 1. jelenet

*Terrárium a bécsi Biológiai Kísérleti Intézetben. Doktor
Kammer és doktor Berzy, biológusok, dolgukat végzik. Doktor
Kammer dúdol*

DR. BERZY Lacertának keresztelte? Egy szem újszülött
leányát?
DR. KAMMER Lacertának kereszteltem egy szem új-szülött
lányomat. Természettudós, és nem érti, ha az ember első
gyermekének e mozgékony, kecses gyík latin nevét adja!
DR. BERZY Az anyakönyvvezető ...
DR. KAMMER ...nem tudta persze, mi fán terem a Lacerta.
Latin női névről van szó, hazudtam neki, abból az időből,
amikor Róma még császárság volt és hatalmas.
DR. BERZY Ettől megpuhult a monarchikus hivatalnok
szíve...
DR. KAMMER *(énekli)* ...és beírta ... beírta ... be ááám!
DR. BERZY Kammer doktor, kérem...

DR. KAMMER Leányainknak minden további nélkül
adhatunk virágnevet. Állatnéven már legföljebb csak
becézünk vagy sértegetünk. Nem azt mondjuk: te kristály,
vagy ön páfrány ... hanem tetű, disznó, birka, szamár,
patkány, vízilóóóó ...

DR. BERZY Kérem magát, doktor...

DR. KAMMER Ha teljes csöndben szöszmötölünk, olyan
látszata lesz, mintha haragban lennénk.

DR. BERZY Egyébként nem volt pontos, mert növényi
képzettársítások is alkalmasak sértésre. Tök, bolond-gomba
...

DR. KAMMER ...mert látja, még ebben is egy, alapjában
egységes az élet!

DR. BERZY Egy bukfcen — és máris mintha neki len-ne
igaza. Hivatalnokot, professzor főnökünket, mun-
katársainkat, tudományos és társasági köröket meg-
szédíteni ... ebben nagy maga.

DR. KAMMER Szélhámosnak tart. Mondja csak ki nyu-
godtan. Nos, 'kis dolgokban, mit tagadjam, olykor az
vagyok.

DR. BERZY Sok kicsi sokra megy. Vigyázzon ! Előbb-utóbb
rásütik az emberre...

DR. KAMMER Ne süssünk semmit senkire. Ez a mód-ja.
Minden mozog, változik, nincs is hova sütni. Mire ráégne —
megváltozott. — Ja igen... beszéltem Bram professzorral.
Már nincs szó arról, hogy meg kelljen válnia tőlünk.

DR. BERZY Már nincs? Kösz, rendes hozzám. Én ugyan
ki nem állhatom magát, jól tudja, mégis rendes... DR.

KAMMER Annyit hangoztatja, hogy nem szeret —
már-már kezdek kételkedni benne.

DR. BERZY Pedig mihez tartás végett hangoztatom. Katona
őseim ... véremben a huszárok korrektsége, tudja.

DR. KAMMER Az embernek szinte gusztusa támad, hogy
csupa ilyen ellensége legyen.

DR. BERZY De nem, doktor... nyíltságomtól én nem vagyok
veszélytelenebb ... most például ahelyett, hogy hálát
éreznék, amiért közbenjárt értem, futkos bennem a rossz.
Principálisunk, aki engem kivéve minden élőlényt hajlandó
magához ölelni... füttyül iparkodásomra, szakmai
eredményeimre ... de a maga egyetlen szavára
megkegyelmez árva főmnek !

DR. KAMMER Egynél azért több szót kellett ejtenem. *(Énekel)*

DR. BERZY Az én kísérleteim ugyan nem szenzációsak ... de
alaposak és átgondoltak. És mindenféle próbát kiállnak.
Kérem...

DR. KAMMER Elnézést, fülembé rágta magát ez a kis dallam.

DR. BERZY Saját mű?

DR. KAMMER Tegnap éjszaka jutott eszembe, örömben,
amikor végre sikerült...

DR. BERZY Mi sikerült magának megint és örökké? DR.

KAMMER Az Alytesek ... még nem tudja?... Alig valamivel
éjfél után.

DR. BERZY Rávette őket, hogy a vízben szeressék egy-mást a
kis nyomorultak, ahol különben soha. Hihetetlen!

DR. KAMMER Vízben párzanak, igen, ahogyan évezredekkel
ezelőtt, gondolom. A hím átfogja párját, s tartja, öleli ... két
hétig vagy tovább ... bizony, kolléga : az egész akváriumot
betölti most e kicsiny —

3. jelenet

csöppet sem nyomorult — állatok hosszan tartó, gyönyörű szerelme...

- DR. BERZY De hogy nem csúsznak szét... mikor a testük nedves, az Alytes hímnek pedig nincs az a tapadója, amivel a párját megtartaná? !... .
- DR. KAMMER Úgy, hogy küzd, igen : először megküzd a körülménnyel. Azután majd, ha feltételezéseim helyesek, kifejlődnek a tapadói... a következő nemzedékek során. Aztán ez, mint szerzett tulajdonság, öröklődni fog...
- DR. BERZY No, addig még lefolyik egy kevés víz a Dunán. Persze már ez, hogy beédesgette őket a hákettóba ... példátlan. Úgyhogy én gratulálok. Maga megint betölti majd a szaklapokat. Megyek és engedelmevel megtekintem a szenzációt... (Indul)

2. jelenet

Folytatólag, ugyanott. Dr. Elza Schmidt, biológus, az intézet tagja

- ELZA Ha ez így megy tovább, kitérek tudományos hitemből — és megkoszorúozom a Père la Chaise temetőben Lamarck sírját... iszunk rá?
- DR. KAMMER Korai. Még nagyon az elején vagyunk. ELZA Van, aminek az elején, és van, aminek a végén. Hova lett?
- DR. KAMMER Mi „hova lett”?
- ELZA Az az én félórám, amit mindig a laborban töltöttem.
- DR. KAMMER Tudod, mit veszködtem az Alytesemmel...
- ELZA Ne keverjük össze az Alyteseket a Bergner lányokkal. Bár nekem ezek a kis varangyok is kedvesebbek náluk. Köztük böklászol, szédülten, minden szabadidődben. Az egész város tudja. No, nem tűnünk el?
- DR. KAMMER Nézd csak, Elza ...
- ELZA Már nézni kell? Nem, nem, nem nézek semmit. Te nézd inkább: én alapjában büszke ember vagyok, de... most kérlek. Kérlek. Nem ígértél nekem sem-mit, igaz, de akkor se bánj így velem. Nem bánhatsz velem így! — Teljesen egyedül éltem, anyámmal kettesben ... én minden ezredik férfira ha ránéztem... nekem csak te kellettél, pedig tudtam, hogy vége lesz... mindig tudtam! Nem is ez ellen tiltakozom, jó, legyen vége... hallod? Elengedlek. Eredj a Bergner lányokhoz ! De ne ilyen hirtelen, ilyen sablonosan rám unva. Én nem vagyok szép, tudom, s csak-nem mindenről az ellenkezőjét gondolom, mint amit te... beledöglöm, hogy éppen ezek a széplelkű gyöngytyúk vesznek el tőlem... és még inkább beledöglöm, ha ebben van fokozat... hogy minden így bejön neked... s a végén még igazolni tudod... képtelen nézeteidet... (Itt már teljes fizikai közelségben) Az a belső fejlesztő erő... amely mintegy tökéletesedni akar... ez a szándéka...
- DR. KAMMER Igen...
- ELZA No, erről tégy le. Ez nem létezik, nincs ! Álom ! DR.
- KAMMER Az emberek magasabbak lesznek, szebbek lesznek, és majd jobbak is lesznek...
- ELZA A poklot, a fenét...
- DR. KAMMER A fejlődés nem olyan, mint a ti közmondásos majmotok, aki csak veri az írógépet... s csupán idő és szerencse kérdése, és kijön belőle... egy shakespéare-i szonett...
- ELZA A szerzett tulajdonságok nem örökíthetők át... az öröklődés a csirasejtgénjein át történik... az állati testben fellépő új szükségletek... nem képesek ... hatni rájuk!

Csúcspont, a jelenet innen nyugszik

- Ügyes akvarista vagy, azért sikerült neked... DR. KAMMER Elza !
- ELZA Márpedig az vagy elsősorban ! Nem minden-napian ügyes akvarista ... viseld el !
- DR. KAMMER Nem, mert az ellenségeim kedvenc érve ! ELZA Akvarista ! Ügyes vízbírhász, bogarász, kókler !
- Legyen legalább valami okod arra, hogy elhagyj ! Ne hagyj el!

Öt ifjú, szecessziós női figura táncol... a jelenet nem helyhez kötött és csak részben valóságos

- DR. KAMMER Öt nőbe vagyok szerelmes... s hogy ez miféle érzés, csak az tudhatja, aki már maga is volt így... több nővel, egyszerre... a szerelem boldog bizonyosságában ... az érzelm irányát érintő kétségek között. Olykor azt szeretem közülük legjobban, akivel éppen vagyok. Máskor a távollevők közül egynek a hiánya, ami belém sajdul... Az én lándlerem, arra táncolnak. Hárman hivatásos balerinák, de festenek, szavainak, muzsikálnak és még batikolnak is... a művészet csudálatosan át- meg átjárta őket... valóban gyöngytyúk, paradicsom-madarak, Elzának igaza van... bódítóak. Gyengédséget mimelnek irántam, közben azt lesik, mikor pusztulok el. Ötszínű játszadózásom nyilván elég indulatot halmozott fel bennük irántam... én viszont élvezem az édes zürzavart, amit egymásban keltünk .. . S hogyan folytatódják ez az egész? Talán a feleségemhez kéne fordulnom. Felícia! Mi a véleményed?
- FELÍCIA Anita a legkomolyabb. Tán ő tudná érzéseidet teljes mélységükben viszonzni. Ot a hivatásod is izgatná, de ő nem izgatja eléggé az érzékeidet...
- DR. KAMMER Jaj, dehogyisnem!
- FELÍCIA Kérdeztél, mondom. Izabella viszont... a kis jégszűz, aki szerintem úgy alszik, hogy akkor se kelljen lefeküdnie ... ő túlságosan izgat. Nagy idő-rabló... te nehezen viseled, ha a munkádtól elvon-nak ... hamar fellázadnál... Edit rabszolgalelek, idegesít az állandó igenlése. Bár van egy kis humora, és ő öltözködik a legjobban, ami téged viszont hidegen hagy. Claudia pazar példány. Sajnos hizékony, s ő fog elsőnek kikopni a balettből. Akkor egész nap otthon sír, s amint 'a könnyei leszáradtak, egész nap kurváldok majd.
- DR. KAMMER Verena?
- FELÍCIA Nagyonalú, de éppen ezért pazarló. A szája gyönyörű, de a bokája kicsit vastag, a haja kicsit vékony, te pedig a sok haját szereted. Legjobban ő van oda érted, de eljegyezte magát egy operai harsonnával, hogy megbosszulja, amiért Anitával és Edit-tel viszonyt szőttél.
- DR. KAMMER Gondolod, ő essen ki ezért?
- FELÍCIA A testvérrel történő keféles mély sebet tud ütni.
- DR. KAMMER Ne légy közönséges.
- FELÍCIA Pardon. Egyébként az esküvőjét is kitűzték már.
- DR. KAMMER Ez csak nem kizáró ok, pláne, ha meg-gondoljuk, hogy az egészet csak bosszúból műveli...
- FELÍCIA Végül is igaz. Talán azért próbáltam őt ki-ejteni, mert tőle féltetek a legjobban. Mi ez? DR. KAMMER Lacertának. (Egy játék állat)
- FELÍCIA Magánkívül lesz. Már most csügg az álla-tokon...
- DR. KAMMER Ne tájékoztass, akár egy idegent. Figyelem és élvezem Lacerta fejlődését... imádom! Legjobban titeket a földön. De a monogámiába bele-pusztulnék ..
- FELÍCIA Igen, rögtön kezdetben megmondtad. Nem hittem el. Azóta meggyóztél. Mindegy. Én is szeretlek. Nagyon. S a Bergner lányokat illetően... várakozz ! Ha ténykedsz, csak hibázhatsz. — Mennyi idő alatt is válik ivaréretté a második Alytes nemzedék?
- DR. KAMMER Így fogságban... három esztendő.
- FELÍCIA Három esztendő ? Tudod, hogy elröpül?

4. jelenet Három év múlva,

újra konkrétan az intézetben

- BRAM ...gyere csak, gyertek: szabad szemmel is jól látni... az a sötét folt, az a kis egyenetlenség az állat kezén... úgy lehet, már az, amire vártunk... nem, Richárd?
- DR. KAMMER De igen, professzor úr... a tapadó az. Kétségkívül az mutatkozik. Legnagyobb, legérettebb, leghímbebb hímünk, Bernát, már készül a nászra ...

Felicia, Elza, valamint dr. Berzy köszöntik egymást

BRAM A következő nemzedékben pedig már teljesen kifejezett tapadókra számíthatunk...

DR. BERZY Én már ezt is publikálnám, prof., ami most van.

BRAM Ellene vagyok. Működésünket, például Angliában is, élesen vitatják. Csak abszolút meggyőző bizonyítékok birtokában szabad sorompóba lépünk...

DR. KAMMER A következő szakaszban még sok meg-lepetés érhet bennünket...

ELZA Ha az újabb nemzedék például nem hajlandó a vízben párizni. Ez egy. Vagy petéik vízben való kikeltése során... aminél kényesebb műveletet, ugye, alig ismerünk...

FELÍCIA Most tisztázzuk : tartasz ezektől a nehézségektől, vagy mint neodarwinista kockafej, óhajtod őket?

BRAM Nem... Felicia, ne, kérlek. Nem tónus köztünk. Elzával mi kölcsönösen tiszteljük egymás eltérő nézeteit ... ó a lehető legodaadóbban dolgozik Richárdért. Nem illő így nekitámadnod, sőt... sőt ..

FELÍCIA Köszönöm, Elza. Köszönöm odaadó részedet a békanaszban. Így jó?

DR. BERZY A sikerben, még ha csupán részsikernek tekintjük is... alkalmat látok a koccintásra. Hölgyeim és uraim!

BRAM (*kis pohárral*) Az élet gépezetét nem a könyörtelen kiválasztás formálja. Nem a túlélésért való kétségbeesett küzdelem kormányozza a világot. Ha-nem az, hogy minden, ami létrejött... tulajdon ere-jén felül tör a fény, az élet örömei felé! Csak azt hagyván a kiválasztás sírjába hullni, ami haszontalan. A fejlődés nem az elmúlt évszázad tündéralma immár, hanem eleven, ígéretes valóság.

ELZA Csak a külső feltételeket kell pozitívan befolyásolni — és kifejlődik az Übermensch, bravó! (*Vedel*)

DR. KAMMER Ha nem is egészen így... a nietschei megjelölést, tudod, utálok... de nem időszerű egy a mainál jobb, értékesebb fajta, amely több eséllyel építi társadalmát ... sorsát?

BRAM Az ember boldogságra született. Nincs más értelmes célja, mint ez a boldogság. Ne röstelljük ki-mondani. Ha sokáig nem mondjuk, képesek vagyunk megfelekedni róla. Most itt van velünk, bennünk... nem érzitek? Ismerjük fel végre, és köszöntük ...

ELZA Köszöntelek, kék madár ! Te csapkodsz bennem a szárnyaddal? Röptes fel! — Azt mondja: súlyos vagyok neki, nem tud. — Röpteni nem ! De a mos-dóba kilökdösní hajlandó. (El)

DR. BERZY A mások öröme is lehet öröm! Sőt nagy öröm. Mindazonáltal nekem, noha nagyon, nagyon gratulálok — különbejáratú öröme van székségem. (El)

FELÍCIA Végül is boldog vagyok, Artur. Sok-sok éj-szakát töltöttem egyedül a bábavarangyaitok miatt; nem baj, megvolt az értelme. Számomra világos : ez az egész... hogy a kis ugribugrik mit tüffentenek össze, pardon... az emberi fajta sorsával összefüggő kérdés.

5. jelenet Ugyanott,

valamivel később, Felicia nélkül

MALOSCHIK Azt akarják a tudós urak, hogy becsukjam a boltot? Sürgősen csináljanak valamit, külön-ben...

DR. KAMMER Mi a baj, kedves szomszéd? Miben segíthetünk?

MALOSCHIK Amit már többször mondtam, abban. Tartsák csukva az ablakukat.

DR. KAMMER Ebben a forró nyárban? Ne kívánja...

MALOSCHIK De igenis kívánom. Pang az üzlet, a legjobb kuncsaftjaim elmaradnak.

DR. KAMMER Állítsa fel kissé távolabb a bodegáját.

MALOSCHIK „Kissé” az kevés. Nem használ. Az állat-bűz utánam kűszik. Bűdösben nem lehet célba löni. Az egy kedvtelés, kérem, aminek bead a bűz. Azt dumálják, hogy az étellel foglalkoznak, közben nem hagynak mást élni.

BRAM Ha jól értem... kísérleti állataink kipárolgása ellen merült fel kifogása ...

MALOSCHIK „Merült fel”, igen. Jól mondja. Ehhez még tudósnak sem köll lenni. Mit tud az a rengeteg állatjuk? Piszkitani ! És az kijön a levegőbe, nem is hullámba, hanem kockába jön, és bebűdösíti az egész Prätert ...

BRAM Nem szagérzékeny ön... kedves öő ... MALOSCHIK Maloschik. Adolf Maloschik. Volt szerencsém már bemutatkozni. De hát én ugye nem vagyok érdekes, ilyen finom emberek nem bírnak megjegyezni...

BRAM Jaj, dehogyisnem ... ön igazán érdekes valaki ... de mennyire az! Cöllövő-dinasztia, nemde?

MALOSCHIK Nem lövő, hanem lövöldés. Már a nagy-apám is ,az volt. A legforgalmasabb, legvidámabb cél-lövöldénk volt itt a Präterben. Az egész Monarchiából jártak hozzám a kuncsaftok. Míg nem jött a krokodilbűz. Nem húzódnak odébb vagy máshová. Engem a stammvendégek itt keresnek, itt kell rám találniok.

DR. KAMMER Mit mondhatunk magának, uram? A mi munkánk is lényeges, eliheti.

MALOSCHIK Járhatnának hozzám kicsit célba löni... megpótolnák a kiesést.

BRAM Velem nem sokra menne. Az egész berendezése veszélybe kerülne, ahogyan én lövök.

DR. KAMMER Jőmagam tűrhetően célzok; belőlem a szenvedély hiányzik.

MALOSCHIK Remek fegyvereim vannak. Itt ez a puskám, prof! Próbálja ki, ha férfinak akarja érezni magát.

BRAM Ez beválik arra a célra? (*Nála a fegyver*) MALOSCHIK Hé... ne engem ! A szivány anyját! Előbb tönkretesz, aztán még le is akar löni!

BRAM A viláért sem... de ugye mondtam... a fegyver és jőmagam...

MALOSCHIK Jőjön a sátramhoz, s löje lukon dundi Amáliát. Nem könnyű, mert hátul ül, kicsit takarva, de meglátná, mekkora érzés.

DR. KAMMER Mit művel Amália asszony, ha netán eltalálják?

MALOSCHIK Megtöri, ami a mozsarában ... berreg hozzá, s így ugráltatja a seggét... ha néha meglövöm magamnak, egész nap jókedvem van utána.

DR. KAMMER Akkor siessen vissza, és löje meg magának, mert mi nem tudjuk a kérését teljesíteni.

MALOSCHIK És mi az a nagy tudományuk, amivel megrohasztják az életemet? Barmolnak éjjel-nappal az átkozott zöldes állataikkal. De majd magukra küldöm a hatóságot!

DR. KAMMER Jó, de akkor mi is bepanaszoljuk. Az állandó durrogatás zavar fontos kutatómunkánkban.

MALOSCHIK Ez a döglődő üzletmenet is sok maguk-nak? Micsoda alakok! Ide süssenek: ha továbbra is aláássák az egzisztenciámat, nem érdekel, kit találok, mit találok, én addig lövök be magukhoz az ablakon, míg a puskáim beégnek! Mi cöllövöldések ritkán lövünk jól, de én ebben kivétel vagyok. Ha valaki föl-dob egy korsó sört, a verebet megvakitom.

BRAM Cöllövő ! Megmondtam... és eredeti ember.

MALOSCHIK Van rá egy korsó söre?

BRAM Kettő is, ha parancsolja, de — ha kérhetem — veréb nélkül.

MALOSCHIK Nem vagyok koldus. Még nem. És ha van isten, profkám, nem is engedi maguknak, hogy azzá tegyenek. Pfüj, szőgyelljék magukat...

6. jelenet

Némi idő múlva. Verena férje harsonázik, ő rajzolja dr. Kammert. Enteriőr)

DR. KAMMER Gratulálok, immár „asszonyom”. Gyönyörűen elhagyott.

VERENA Nagy tévedés. Hát voltam én magának? Nem emlékszem, hogy lettem volna. Elhagyni pedig csak az olyat lehet ...

DR. KAMMER Nem, nem csak az olyat. Ugyanis... VERENA Nem érdekelnek a csavaros bizonyításai. A különcsége. Különcnek, drága barátom, itt vagyok én.

DR. KAMMER Nem jössz ide?
VERENA Kevesebbet mocorogjon, és ne tegezzen. Lehet, hogy majd egyszer odamegyek... de akkor ott is maradok...
DR. KAMMER Nem tudsz megrémíteni. Egyébként aki a terráriumban éveket tud várni egy-egy apró változásra, az másra is tud várni...
VERENA Hogy a nővéreimet csókolgattad, még hagyján. De hogy ezeréves pofájú hüllőket is képes vagy ...
DR. KAMMER Honnan tudod? Gyerekkoromban, nyaraláskor, a falusi lányok „teknős-pusziló”-nak kereszteltek ... és ma is szívesebben csókolok meg egy-egy kétlélűt, mint némely embert ...
VERENA Eredj ! Szórakozz a nővéreimmel ... meg az undok hüllőiddel ... szörnyeteg vagy, nem tudsz dönteni ...
DR. KAMMER Az lehet, de a hüllők nem undokak. Hanem tiszták és játékosak. Egy-egy jellem vala-mennyi.
VERENA Ül vissza ! Hallom a hangzásból, hogy nem-sokára kifulladás ...
DR. KAMMER Érdeklődésemet a kétlélűek iránt tulajdonképpen Charlie-nak köszönhetem. A féltestvéremnek. Ő angolabb volt egy angolnál, azért kellett így szólítani. Ritka keleti szőnyeget és lápcsőveket gyűjtött. Ha végigment a Ringen, zörögtek rajta a távcsövek; fél gyűjteményét mindig magára aggatta.
VERENA Sült bolond volt. Nálatok családi. Maradj nyugodtan!
DR. KAMMER Nem tudom elhinni, hogy Charlie csupán rézholmik és domborúra csiszolt üvegek kedvéért különkódott ... inkább azt hiszem: szerveink tökéletlensége zavarta. És mert egy tudományágban sem volt járatos, és kellően elvonatkoztatni sem tudott... a szó szoros értelmében így próbált messzebbre látni ! Keleten tűnt el egy szőnyeggyűjtő útján. Valaki arany-nak nézhetette rajta a sok kolompoló rézmicsodát, és elvágta a torkát. Vagy ilyesmi.
VERENA Lefestenelek ruha nélkül.
DR. KAMMER Ha tudsz meztelenül festeni ... VERENA Te lennél meztelen, nem én. Egy nyitott verszenyongorára feszítve képzelem... rézsütosan ... DR. KAMMER Engem csak az festhet ruhátlanul, aki maga is úgy van.
VERENA A munka szent dolog. Az én látomásomban nincs semmi frivolitás, te disznó.
DR. KAMMER Akkor feszíts zongorára nálam kevésbé frivol valakit. A képnek különben sem örülne senki. Sem a férjed, sem nejem önagsága, sem a tárlat zsúrija ... az Egyetemi Tanácsról már nem is szólva ...
VERENA Újra pályázol?
DR. KAMMER Képzeld. Szabadgondolkodom, szapulom a konformizmust, közben igyekszem egy kis egyetemi katedrára lecsücsülni!
VERENA Ki nem törtet manapság? Már nem is a tapsért csináljuk, hanem hogy életben maradjunk. Bár sikerülne neked. Kénytelen lenné kicsit megkomolyodni.
DR. KAMMER Válj el, és gyere hozzám feleségül. VERENA Mintha már volna egy feleséged.
DR. KAMMER Igaz, igaz. De valamilyen megoldásnak csak kell lennie.

7. jelenet

Nem sokkal utána, az intézeti környezetben

BRAM No nézd csak, Richárd, ki tisztel meg bennünket a látogatásával...
DR. KAMMER Fényképeiről könnyű őt felismerni. Bates professzor ! Van szerencsém, jó napot!
BATES A vasútról egyenest idehozattam magamat. Gondoltam, mielőbb körülnézek, miket kotyvasztanak eb-ben a híres boszorkánykonyhában ...
DR. KAMMER Valóságos rajtaütés ...
BATES Így szándékoztam. Rajtaütéssel. Már a bérkocsis áradozott önökről. Biológjáról — a bérkocsis! Ezt nevezem népszerűségnek. Akkor nincs mit cso-

dálkozni, ha a sajtóban s mindenféle ilyen széles körű a felhajtás!
DR. KAMMER De ugye nem gondolja, hogy mi magunk verjük dobra az eredményeinket?
BATES S miért ne tennék, ha egyszer van mit dobra verni? Végül is ezért csináljuk, nem? Legalábbis részben ezért.

Elza veszi el a kabátját, botját

BRAM Túlzottan találjuk s mi sem kedveljük magunk körül az ilyesféle lármát.
DR. KAMMER Engem kevésbé zavar, mint Bram professzort. Nem érdemes energiát fecsérelni arra, hogy sikerünket lecsendesítsük. Magától is csöndesülő a természete...
BATES No meg attól is, ha egy-egy ilyen hozzám hasonló kolléga óvatosabb hangú írásokkal csöndesíti ...
DR. KAMMER E rám vonatkozó írásokat én, ha máris szóba került... bizony inkább kissé ridegnek s gyanakvónak érzem...
BATES Túl érzékeny maga, nem, kedves doktor?

Bram visszavonul, Elzát is húzza magával

ELZA (*elmenőben dr. Kammerhoz*) Inkább puhítsd. Barátságosan.
DR. KAMMER (*ugyanolyan gyors, halk*) Nem, hanem sötlan.
BATES Meglepően jó az angolsága, kedves doktor.
DR. KAMMER Neveltetésem ... családi vonzalmaink. Mi itt Európa közepén többnyire választunk magunk-nak ideált... a nagy népek egyikét. Mi... családirag ... mióta eszemet tudom... minden téren az ön nemzetét bámuljuk! Aligha meglepő, hogy én az ön munkássága felé fordultam... az ön figyelmét, érdeklődését próbálom elnyerni ...
BATES Ó, mind a figyelem, mind az érdeklődés... fennáll.
DR. KAMMER ...és persze az „igenlésere” is pályázom...
BATES Arra még várni kell egy keveset. De nyilván ezért jöttem, s így állok itt: nyitottan. A „Külső Fel-tételek Hatása” című készülő munkámban foglalkoznék az itteni, nagy port felvert kísérletek eredményével ... kár, hogy múltkori személyes levelemre ...
DR. KAMMER Azonnal válaszoltam, s jeleztem: rendelkezésére állok.
BATES Mégsem küldött nekem olyan Alytes-példányt, amelyiken a nási duzzanatok jól kivehetőek lennének...
DR. KAMMER Alytest én nem ígértem. Nem ígérhettem. Emlékszem a levélváltás minden szavára. Ah-hoz, hogy példányt tudjak küldeni önnek, így írtam, meg kéne ölnöm egy kifejlett állatot. Márpedig tulajdon gyakorlatából tudhatja, milyen kényes az öröklődési vonal. Gyakran egyetlen példányon múlik, hogy meg ne szakadjon. Hisz még azok a hímek sem mindig hajlandók a pázásra, amelyeken pedig kifejlődött ez a bizonyos alkalmatlanság. S nem lehet előre megmondani, melyikük áll majd kötélnek, s melyiket kell haszontalannak tekintenünk. A kísérleti állatok száma, ugye, nem korlátlan ... választás előtt állunk: megöljük-e az állatot a bizonyítás kedvéért, s kockáztassuk, hogy a kísérletorozat megszakad, vagy pedig tartjuk életben, ameddig csak lehetséges, tenyészünk további példányokat, míg tisztább és vitathatatlanabb eredményekhez nem jutunk ...
BATES Érdekes, hogy én ezt ígéretnek értelmeztem. Talán mert annyira érdekel a téma. Ha kicsit sötlan-nak is látszom, azért kedvelem a szenvedélyt. S az ügyességet. Rendkívül ügyesnek kellett lennie ahhoz, hogy mindazt, amit a kísérletről állít, valóban pro-dukálja.
DR. KAMMER Nem annyira ügyesség, mint inkább körültekintés és ülőgubó kérdése ...
BATES Ülő ... micsoda?
DR. KAMMER Amire szükségünk van, ugye, ha ... az ember hátsófelét neveztem...
BATES Ja, gumót akart mondani. Ülőgumót. Így már értem. Nos, hol vannak hát azok az Alytesek, az ő

szépen kifejtett Bruntschwielenükkel? Mit szól? Ezt a kegyetlenül nehéz német szót is megtanultam. Lássuk hát munkálkodásának ezt a fontos... mondhatnók : perdöntő eredményét!

DR. KAMMER Magam sem állítom, hogy Alytes-kísérleteim perdöntők lennének. Amit a Cionákkal vagy szalamandrakkal csináltam, vagy az a bizonyos Proteusom ... az a látó példány... amelyről annyit cikkeztek a szaklapok ...

BATES Az Alytes érdekel. Egyelőre csak az.

DR. KAMMER Az Alytes-kísérletet már csak azért sem tartom perdöntőnek, mert a vízben történő párázás, a tapadók kifejlődése még visszakapcsolás is lehet... atavizmus a régi-régi időkben, amikor az Alytes is nyilván a vízben élt még...

Bram visszatér

BATES Állok az intézetben, a híres akváriumok szomszédságában. Látogatásom célja, hogy egy piciny akármű által, ami tapadónak minősülhet, meggyőzőssem magam. Legkezdetlegesebb formájára kész lennék rábólintani ... de az a benyomásom — s tiz, nem hűsz fontba lefogadnám —, semmi ilyesmit nem fogok itt látni.

BRAM Szeptember van.

BATES Ó, valóban?

BRAM Természetesen nem a naptári ősz közeledtére akartam felhívni a figyelmét. Csak arra, hogy a párázási időszak már véget ért, az Alytes pedig csupán e nászidőszakra fejleszti ki kérdéses alkalmatosságait ...

BATES Á... persze. Ha kifejleszti, akkorra fejleszti ki. Erről, látják, megelégedtem. Vagy tán gondoltam is rá, de így nyugtattam magam: ha akkorra ér-nél is oda, mire a tapadók, használat után, már visszafejlődtek, az nem lehet, hogy valami nyomuk ne legyen... ne maradjon. Légy jóhiszemű, mondtam magamnak, érdeke be bárminő csekély nyommal, Kis barázda a bőrön, elszíneződés ... az nem lehet, hogy ne tudjanak neked Alytest mutatni... Bruntschwielenek nyomával törékeny ujjacskáin ...

DR. BERZY *(rég várja a pillanatot)* A felvételeink ... mit gondol, professzor? Máris itt vagyok velük, egy pillanat!

BRAM Engedje megjegyezni: Alyteseinket néhány kitűnő kollégánk, aki megfelelő időben járt itt ... látta, és meggyőződhetett...

BATES Természetesen. De én, ilyen kapitális ügyekben, tulajdon szememmel szeretek látni és meggyőződni.

DR. BERZY *(fotókkal vissza)* ime, professzor urak, a bábavarángyok harmadik nemzedékének egy pompás hím állata... bocsássa meg gyöngye angolságomat ... mi, magyar származásúak, különös magánhangzóink folytán némi hátrányban vagyunk a germán, de még szláv anyanyelvűekkel szemben is ...

BATES *(a felvételekben elmerülve)* Hogyan? Elnézést ... DR.

BERZY A mi a-ink, ó-ink s főként e-ink hangzása annyira specifikus...

BRAM Majd kifejti máskor. — A professzor úr ügyis tölt nálunk nyilván némi időt ...

DR. BERZY Nem tudom, nyílik-e még alkalom... BRAM Kérem, kolléga, nem fontos! *(Megbánya)* Persze, hogy nyílik. Akár holnap este is, nálunk.

DR. BERZY Tekintsem ezt meghívásnak, professzor úr?

BRAM Igen, igen, tekintse csak. — Nos?

DR. BERZY Köszönöm tisztelettel. Estig még fel is frissítem némileg meggritkult szókincsemet. (El)

BATES Valami látszik. Kétségkívül. De ennek a valaminek a túldalala, fényképről lévén szó, természetesen nem látható. Lehet, hogy ez az árnyék valóban tapadó... de nem merném állítani, hogy kifejlett Bruntschwielen. Vagyis nem tudok a fényképek alapján eligazodni. Hajlamos lennék azt mondani : igen. Közben úgy érzem: mégsem.

ELZA *(odaér)* Az akváriumban még él néhány példány... láthatók a nyomok... ha csupán nyomok is...

BATES Nem szívesen ugrálok összevissza.

DR. KAMMER A professzor úr nem szívesen ugrál, Elza kedves. Ó nem bábavarángy. Ó most a fényké-

peknél tart, s az a problémája, hogy nem tud a fotók túlsó felére jutni ...

BRAM Engedje meg, doktor Elza Schmidt, munkatársunk. Beépített neodarwiniánus. Önhöz hasonlóan a mendeli tanok híve...

BATES Örvendek, kisasszony. Csakhogy nem mindenki ellenséges itt ! — Valóban a fotóknál tartok. Úgy látom, a nyomok, mintha nem jó helyen volnának... úgy vélem, túlságosan a kéz külső felén... holott a tapadás kedvéért a tenyér belső oldalán kéne lenniök...

DR. KAMMER A tapadó nem egy szűk, optimális hely-re szorítózkodó valami... gyakran még az alkarrá is áttérjed...

ELZA S az Alytes így, kifordított kézzel is ölelkezik ... BATES A nyom nem jó helyen van. S a felvételtől még

az sem derül ki egyértelműen, hogy ez valóban egy

Alytes.

BRAM Meg vagyok döbbenve, kedves Bates, és nem egészen értem önt.

DR. KAMMER Én pedig szeretném nem érteni, amit értek.

BATES A tenyésztestét illetően minden kétségem eloszlott.

Elismertem doktor Kammer rendkívüli ügyességét...

ELZA *(a foga közt)* Akvarista, ügyes akvarista. DR.

KAMMER *(ügyanügy)* Hülye.

BATES Nem osztom, sőt visszautasítom azon kollégák nézeteit, akik szerint az itteni, feltűnést keltő eredmények, csupa humbug. E kísérletek az általam jól ismert, kiváló Bram professzor jelenlétében, úgyszólván felügyelete alatt mentek végbe. Az ő személye pedig garancia...

DR. KAMMER S az enyém?

BATES Épp azt mondom : személyes benyomásaim ... bizonyos rokonszenv alapján... szűnőben a kezdeti rosszhiszeműségem ... azt mondom...

DR. KAMMER Nem... ön nem ezt mondja! Illetve úgy tűnik, mintha ezt mondaná... de az értelme más!

BATES Öntől fogom megtudni, mit mondok. Ez érdekes lesz.

DR. KAMMER Szűnőben a kezdeti rosszhiszeműsége?! De miért volt ön egyáltalán rosszhiszemű? Mert teli van előítélettel ! Képtelen elhinni, hogy ebben a kis közép-európai pocsolyában jelentős eredményre jutottak... és az a szándéka, hogy ezeket semmivé tegye ... beletapossa ...

BRAM Kérlek ! Nagyon kérlek, Richárd.

DR. KAMMER Nem látod, hogy meg akar ölni?! BATES Ön tragédiát formál az én tudományos fenn-tartásaimból. S ráadásul sérteget. Így vitaképteleneké válunk, uram! Annyit sem mondhatok...

DR. KAMMER De igen, persze, mondhat. Sajnálom. És elnézést kérek.

BATES Kérem. Ez a hűsz esztendő közöttünk némileg menti a túlzást.

BRAM Nem lakna nálunk, kedves Bates? Igazi bécsi kényelemben lesz része, s egy kis kulturális kikapcsolódásban.

BATES Ó, igen, tájékoztottam ... holnap este lesz a Rigoletto bemutatója.

BRAM Holnap este?

DR. KAMMER Én már láttam a főpróbán.

BATES Nekem attól még tetszhet.

BRAM Holnap este, mint minden pénteken, kamara-zenélünk a barátainkkal. Bajos lenne lemondani. Javasolnám: töltsük az estét családi körben. A zene közelebb hoz egymáshoz. Ha valami, akkor a zene.

8. jelenet

Másnap este, a háttérben kamarazene. Az előtérben két Bergner lány, Claudia és Edit meglehetősen szabadosságokat művel dr. Kammerrel. Verena rajzol, Anita némán szenved, Izabella tüntetően albumot lapozgat

CLAUDIA ... szölongattalak ma a parkban, bolond ember, miért nem akartál észrevenni?

EDIT ... attól függ, volt e jegyzetfüzet az ölemben, mert ha igen, tudom, mit művelt. Képes és óráig ül így,

igaz? Feljegyzí az arra haladókat számát, nemét, korát, ruháját, hogy viselnek-e ernyőt, kalapot...
CLAUDIA Minek ezek, bolond ember? Nagyon bolond, bolond ember? Távolabbi célok van vele?
DR. KAMMER Te vagy a célok, te, és senki más ! És persze te is, Edit... mi az az érdekes, amit nézel, Izabella?
IZABELLA Indus szakácskönyv, de vannak benne szerelmi pozók is. A húsoknál.
DR. KAMMER Nem hiszem. Mutasd.
IZABELLA Csak azért mondod, hogy odamenjek. DR. KAMMER Csak azért. Nem jössz?
IZABELLA Előbb izgass fel.

CLAUDIA Azt mondd meg : mikor se látsz, se hallasz, mit művelsz a parkban, súlyosan bolond ember?
VERENA Véletlen egybeeséseket gyűjt, úgynevezett ko-in-ci-den-ci-á-kat ... (Megtapsolják, hogy kimond-ta) ... de nem esik neki egybe semmi. Legalábbis az nem, amit pedig legjobban szeretne...
ANITA Van a tudósok közt egy kis szekta, az foglalkozik ezzel.
CLAUDIA Te érted, minek kell a véletlen egybeeséseket gyűjtenie?

ANITA Talán hogy véletlen voltukat kétségessé tegye.
DR. KAMMER Anita, remek vagy, imádlak. Egyre jobban imádlak titeket. No, figyeljétek: Monsieur Dupont gyermekkorában egy plum-pudingot kap a szüleit meglátogató Monsieur Fontgibutól. Ez a sütemény megmarad emlékezetében, s amikor évek múltán egy párizsi étterem étlapján plum-pudingot lát, megrendeli. A pincér közli vele, hogy épp most vitte ki az utolsó adagot, s mutatja is, melyik asztalhoz. Monsieur Fontgibu ül ott, akit Dupont azóta nem látott. — Megint eltelik pár év. Dupont-t egy vacsorára hívják, a háziasszony plum-pudingot ígér csemegének. Az asztalnál Dupont elmeséli az előző egybeesést, s így szól: a dolog tökéletességéhez már csak Monsieur Fontgibu hiányzik. E pillanatban, sűrű bocsánatkérések közt, reszketeg, idős férfi jelenik meg. Monsieur Fontgibu az, akit egy másik vacsorára hívtak, de tévedésből erre a címre toppant be.

A zene közben abbamaradt, néhány vendég bekapcsolódott a történetbe

SCHRANZ Hölgyek számára lehet, hogy inycsiklandó a történet, valóságos plum-puding. De ne keressünk benne mélyebb összefüggést. Doktor Kammer csak borzongat bennünket.

DR. KAMMER Ennél azért bonyolultabb a dolog, rektor úr. Hasonló véletlenek sokkal gyakoribbak, mint hinnék...

SCHRANZ Ismerek e tárgyban gyűjteményeket, leírásokat... némelyik eset olvastán, nem tagadom, magam is lúdbőrös leszek... de nem hagyom, hogy tovább foglalkoztasson ... s ön, kedves Bram?

BRAM Nem is tudom. Az életben gyakran megfigyelhetjük, hogy a rossz dolgok követik egymást...

DR. BERZY S olykor a jók is, csak azok ritkábban. Pardon.

DR. KAMMER A fizikai okságokon túl, tőlük függetlenül, mintha egy másfajta törvény is működne. E látszólag egyedi előfordulások, egybeesések ... nem képzelhetjük-e őket egy folytonosan vonuló hullám fel-felbukkanó csúcseinak?

FELÍCIA S mi csupán a csúcsoakat észleljük ... a völgyeket a mélyben, a hullám teljes vonulatát már nem ...

BRAM (Bateshez) Kétféle munkatársam és barátom, osztályozza az egybeeséseket. Akár a gyíkokat vagy más kételtűeket. Lehetségesnek tartja, hogy egyfajta törvényszerűséget tárhat fel...

BATES Tág téma. Nem érdektelen, de túlságosan tág. És megfoghatatlan. Ha ilyen sok mindent akarunk feltárni, félsz ...

DR. BERZY Richárd győzi ! Ha azt mondjuk : ő Byron a varangyok közt, akkor az egybeesések világának ő a Linnéje. Pardon.

DR. KAMMER A klasszikus fizika okságain túl, ismétlem, működik egy másik alapvető elv a mindenségben, mely az egység felé tör !

ANITA Az egybeeséseket bizonyos távolságból kell szemlélnünk, onnan megfelelő a rátekintés. Akár egy impresszionista festmény esetében ...

FELÍCIA ...ha túl közel dugjuk a képünket, ugye, színes foltokra bomlik az egész... (Verena mögött) A perspektívát elbaszarintottad, bocsánat, különben csinos munka.

DR. KAMMER A gravitációhoz hasonló vonzási erőt kell elképzelnünk! De míg a gravitáció minden tömegre hat, az általam feltételezett erő megkülönböztet és kiválaszt. És összehozza időben, térben a hasonlót! Összefüggést teremt, akár anyagról, formáról vagy éppen jelképről legyen szó.

IZABELLA Nem táncolunk, Zoltán? Azt mondják, maga kiváló táncos. Szeretném kipróbálni. (Viszi táncolni)

DR. KAMMER Hogy és mint hatol be életünkbe az említett vonzás? Még nem tudnám megmondani...

IZABELLA Istenien táncol, Zoltán. Mi ez a doboz a zsebében?

DR. KAMMER A téma valóban tág. A nemi vonzáson át a biológiai alkalmazkodásig, a mimikritól ama különös jelenségig, hogy öreg párok, valamint gazda és kutyája hasonlítani kezd egymásra — mintha csak azt akarnák kifejezni: „Én te vagyok, te pedig én...”

Verena egy falat csokoládét dug a szájába, hogy ne beszéljen már, s ő is táncolni megy, több pár mozog már a háttérben

(Képtelen abbahagyni, amit elkezdett) E sorozatok működésének elvét feltárva csodavilágban találnánk magunkat. E törvény ismerete megváltoztatná az emberiség életét. Mert amit a világ csak szült, gondolatot, érzést, tudományt, művészetet, egyszóval mindent egyesítene, egy túlnyomóan boldog kicsengésű harmóniában.

BATES Egy monista Byron. Érdekes. Az vesse rá az első követ, aki ennyi idős korában nem forgatott hozzá hasonló eszméket a fejében.

9. jelenet

Úgyanott. A háttérben az 1910-es évek társasági tánc

DR. KAMMER Az Egyetemi Tanács... rektor úr... döntött már a pályázatom felől?

SCHRANZ Még nem történt meg a döntés.

DR. KAMMER Esélyeim?

SCHRANZ Nem is tudom... a professzorok többsége nem nézi jó szemmel, nem is annyira a munkáját, mint inkább a személyét,

DR. KAMMER S ön, aki olyan befolyásos és jóakarátú... ne tudná figyelmüket személyemről a munkámra irányítani?

SCHRANZ Azt a legnehezebb. Ha már van egy kialakult benyomásuk. Márpedig van. Sejtethi. S jócskán tehet róla ön is, ha nem a legkedvezőbb.

DR. KAMMER Szeretnék tanítani. Nem mintha olyan rengeteget tudnék, de amit tudok, azt jó szinten adnám át. Eközben, nyilván tapasztalta ön is, a tudás jobb rendbe áll. Azzal, hogy tisztul, fokozódik.

SCHRANZ Szívesebben hallanám a tiszta igazat.

DR. KAMMER Jó. Szükségem lenne a katedrára. Anélkül képtelen vagyok kellő súllyal fellépni. Így vala-hogy nincs elegendő hitelem. Eredményeim nem veszik tudomásul, vagy el sem hiszik. Születésük után egy pillanattal kezdenek átértékelődni. S mintha egy feneketlen zsákba hullanának. Ez a magányos kívül-rekedők sorsa, amit én nem akarok. Ezért kopogtatok a kapun. Be kell jutnom, vagy kívül rekedek. Nem akarom a bőrömön érezni ... nem kellene a kívül-rekedtek könnyen elképzelhető kínjai.

SCHRANZ Zavarba hoz. Minden gesztusa. Nem csoda, ha köreink többsége tehetséges dilettánsnak tekinti. Felületes ítélet? Az. De ítélet. Ön nem a kísérletek közt udvarol, mondják, hanem udvarlások közt kísérletezik. Mi ez az állandó zongorázása? A dalfabrikálás?

FELÍCIA Komolyan mondja, rektor úr, hogy egy tudós nem zongorázhat?

SCHRANZ Nem ennyire, asszonyom.

DR. KAMMER Kérem, közölje az Egyetemi Tanáccsal: holnapról készakarva rontok a játékomon. Noha eddig sem volt túl jó.

SCHRANZ S amit az imént hordott össze... a túlfűtött képzelete ...

FELÍCIA A képzelet is baj?

SCHRANZ Az még nem. De ha rögtön elindulunk a nyomán

...
DR. BERZY (*ő is odaér*) ...a könyvedet, Richárd, említetted? Bocsánat. Az !szenzáció lesz, rektor úr ... *el-nézés*, akaratlanul is ...

DR. KAMMER Munkatársam és barátom ...

DR. BERZY Dr. Berzy Zoltán, biológus. Szakterülete a rákok, különös tekintettel a remeterák s bizonyos csalánozók szimbiózisára.

FELÍCIA Megkínálna egy cukorkával, Zoltán? (*Viszi el onnan*)

DR. BERZY Miféle cukorkával?

FELÍCIA Hát abból a dobozból a zsebében ...

DR. BERZY Nincs ott semmiféle doboz.

FELÍCIA Jelzem, rögtön gondoltam, hogy a fasza. Pardon.

SCHRANZ Megjelent írásai nyomnak legtöbbet a latban. Ez így igaz. Egy sikeres megjelenés befolyásol-hatná a Tanács döntését. Vagy ha az angol vendég megerősítené valamelyik ,kísérletét ...

DR. KAMMER Bates-től nem tudom, mit várjak. Sok jót nem. A könyv pedig ezúttal a biológia tárgy-köréből, hanem éppen az imént említett sorozatok tör-vényére vonatkozólag ...

FELÍCIA (*a háttérben*) Ezernyolcszázegy. Friedrich Schiller verse, Richard Kammer zenéje.

SCHRANZ Erről a ködös, 'bizonyíthatatlan ügyről ad ki könyvet?

DR. KAMMER Nem bizonyítás lesz, csak fejtegetés. „Még nem tudom, de tudni szeretném. És addig nem tudhatom, míg nem fejtegettem!!!

FELÍCIA Nemes barátom, merre tűnt a béke,
s a szabadságnak hol van menhelye?
Véres viharba fúlt a század vége,
és vérből kél (a század eleje.

SCHRANZ Vonja vissza a kéziratot. ,Vagy késleltesse a megjelenést.

FELÍCIA Mily nagy a föld ! Csak válasszad hazául: szélét gyors gálya alig éri el,
de óriás ölen sehoh se táruul
a boldogságnak legy tenyérnyi hely ...

SCHRANZ Ha ez a könyv előbb jönne ki, mint mi összeülünk ...

FELÍCIA Barát, szomszéd, testvér egymásra lázad;
új tűzvész kél a régiék nyomán,
s a katonák dühének nem vet gátat
sem Rajna, Volga, Nilus, Óceán ...

SCHRANZ ... akkor magából, míg léel, nem lesz itt egyetemi professzor.

FELÍCIA Merülj magadba. Lelked drága érce, vigaszt nyújt néked, ki már nem remél ... a szabadság ma álmaink lidérce,
s a halott szépség már csak dalban él.*

10. jelenet

Nem sok idő múlva, az intézetben. Bates utolsó látogatása, elutazása

BATES Heuréka, rábukkantam! Kezemben a probléma nyitja! Be gyakran sűg nekünk ilyesmit az önszeretet. Tulajdon tehetségünköt megmámorosodni ... *mi emberibb?* Annyira vágódunk egy-egy fontos vagy annak vélt kísérlet sikerére, arra, hogy az általunk feltételezett törvényszerűség beigazolódjék

DR. BERZY A voluntarizmus ... *no*, ez az az ázsiai „a” hangzó, amit említeni bátorokodtam ... *nemde...*

BATES Legtöbb tudományos tévedést nem tudásunk hézagai — vágódásaink okozzák.

DR. BERZY A sikerélmények száma mindig felülmúlja valódi sikereink számát. Felállítható képlet! Minél magasabb a szorzó, annál hamarabb sodródunk az illúziók, az öncsalás mezsgyéire ...

ELZA Nem fognád be végre a szád?

DR. BERZY De... bocsánat. Persze. Már hallgatok, Elza !

BRAM Számunkra igen sokat jelentene, ha az itteni tapasztalatok meggyőzték volna önt ...

BATES Nem állítanám, hogy semmi sem hatott rám. De hogy mi (és mennyire... nos, egy s másnak még bennem is rendeződnie kell. Amint teljesen leszűrődtek bennem a dolgok, közvetve válaszolnék, reagálnék ... könyvemben... igen, *lez* lesz a legalkalmasabb módja. Tetszetős eredményekkel is találkoztam... itt volt a Proteus, a szalamandrák ... de veszzóparipám az Alytes körül, nos, ahogy önök (itt Bécs-ben mondanák: etwas stimmt nicht, meine Herr Professoren!

DR. KAMMER Tevére emlékeztet. Mondták már önnek?

BATES Természetesen. Míután valóban emlékeztetek a tevére.

ELZA Egy impozáns tevére, professzor úr!

BRAM Richárdnak régi szokása, ahogy másoké ,is: szereti barátait állatokhoz hasonlítani ...

BATES Semmi baj. A távoli cél felé baktató tevei tudományosságot szívesen vállalalom. Sem a varangyok !kőzt, sem lellem legtitkosabb zugában nem vagyok byroni 'alkat.

ELZA Az nem olyan biztos. Hisz tudtommal ön egy-kor...

DR. KAMMER Mindegy! Amit egyszer magunkba temetünk, az fel is oszolhat. Nem hiszek Freud doktor-nak, hogy a dolgok feltétlenül rétegződnek bennünk. Magam is voltam pár percig neodarwiniánus, de már egyetlen sejtemben (sem vagyok az! A renegátban, bármihez is volt hűtlen, nem föltétlenül munkál a büntudat. Egész jól megvan ő a maga hűtlenségé-ben ... ne áltassuk magunkat a szemben állók valódi indulatai felől...

BATES Lassan indulnom kéne, nem gondolják?

Dr. Berzy kimegy

BRAM Nem hinném, hogy ön szándékosan lenne elfogult, kedves Bates ... de a világ valahogy olyan lett .. már alig tudunk másmilyenek lenni. Elfogultságaink oly mélyek, 's annyira eggyé váltak velünk ... magamnak is nemegetszer ravaszkodnom kell, hogy ki-fogjak rajtuk

BATES Nem tudok róla, hogy elfogult lennék ! Mi okom volna rá?

BRAM A tükörbe szoktam beszélni hozzá.

BATES Bocsánat ... kihez?

DR. KAMMER Az !elfogultságához. Most mondta.

BRAM Miket sugdosol itt nekem? — kérdeem tőle olyankor. — Nem hallottam, nem láttam, nem olvastam, nem vizsgáltam meg alaposan... miért akarod !hát, hogy vaktában, pusztán a te sugallatra ítéljek meg műveket, embereket, egész népeket?

BATES Nem műfajom tükörbe nézegetni és magamhoz beszélni. Vagy csak kivételesen. Nem impozáns tevé-főmtől, inkább a túlzott lelki élettől idegenkedem.

ELZA Ennyire bántja a hasonlat? Ha tudni akarja: ön nekem kifejezetten tetszett. Ha kicsit tovább marad, talán még össze is jön a dolog.

BATES Bocsánat ... miféle dolog? Ja.

ELZA Nem nyugodtam volna, míg össze nem jön. DR. BERZY

A fiáker ... egy elhibázhatatlan á-val a közepén, várja.

BATES Mit akar ön az „á-éktál” s az angoltól általában? Ha (egy baja van, hát az, hogy túl jól beszél. Nálam mindenesetre jobban. — Kisasszony, megtisztelő volt. Örvendtem ismeretségének. De mit is akartam?

ELZA A lelki életnél tartott ...

BATES ...igen, hogy annál sokkal inkább !a száraz, rögzíthető tények érdekelnek ...

DR. KAMMER Ezekből kellett volna itt, legalább egygyel, többet kapnia, tudjuk ... csak megy, tapos a ho-

* (*Faludy György fordítása*)

mokon át ... nem néz semerre... csak baktat valami végtelen makacssággal...
BATES Türelemmel, doktor Kammer, türelemmel. Az csak nem baj, ha voltak s fennmaradtak bizonyos el-lentétek közöttünk? A tudományos élet szerencsénkre...
DR. KAMMER Személyes és személyeskedő ellentéteinkben ugyan mi a szerencse?
BATES Megmondtam volna, ha hagy kibeszélni.
DR. KAMMER Elnézést. Magasrendűnek tűnő tudományos vitáink, a nagy tárgyszerűség mélyén gyakran érzem a primadonnák rikácsoló közönségességét.
BATES Előfordul persze. Tagadhatatlan.

Ingerült csönd

ELZA Következő alkalommal... párizsi időben emlitem majd doktor Kammernek ... ne mulasszon el példányt, de legalább metszetet küldeni Londonba. Feltétlenül emlékeztetni fogom őt, mint ahogy önt is, az elejtett szálra ...
BATES Miféle szálra? Ja.
ELZA Ha esetleg újra kedve támad bennünket meglátogatni.
BRAM Méltatlan szellem, távozz tőlem... mondom neki a tükörben, magamban, vagy ahol felbukanni látom... századunkban te már ... lehetetlen, hogy ilyen erős légy! Eredj, eredj!

11. jelenet

Bram, Bates és dr. Kammer távoztak, folytatólag, ugyanott

DR. BERZY És mindezt imádott Richárdodért. Nem nagy sikerrel. Rém gyatrán kurválsz.
ELZA Valaha szenvedélyesen vallotta Lamarck nézeteit. Ma mindenkire ráront, aki egykori önmagához hasonlóan vallja őket.
DR. BERZY A tudományban ez nem erkölcsi kérdés ... csupán újabb tényeké és tapasztalatoké ...
ELZA Veszélyes ember. Mindannyiunkra. Ha ő bevadul, az egész intézet átminősül cirkusszá, valamiféle bolondos bódéva, ahol komolytalanul játszadoznak, de a tudománynak nincs semmiféle tere...
DR. BERZY Richárd kísérletei fényesek, de nehéz őket megismételni. Ezért alig hihető, míg ez valakinek nem sikerül. De mivel csak nehezen sikerülhet, addig nem fogadja el őket a tudományos közélet — és így tovább körbe, karikába.
ELZA S téged ez valóban így aggaszt, munkatárs? DR.
BERZY Magad sem hiszel bennük, doktornő. *(Le-kapja Elza pápaszemét)*
ELZA Más következtetéseket vonok le belőlük, mint Richárd. Nem hiszem, hogy azt jelentenék, amit ő tulajdonít nekik. De álomban sem gondolok rá, hogy nem tiszták, vagy meg se történnek ...
DR. BERZY Mit árt Richárdnak, a szerencse fiának, egy kis gyanakvás?
ELZA Csaknem annyit, mint amennyit te szeretnél...
DR. BERZY Csak nem képzeled, hogy 'én... aki vele azonos platformon ... és mindig a végsőig segítően... éjjel és nappal... érte és mellette... — Amit te észlelsz, kizárólag szexuális jellegű féltékenység. Ha én is bejutnék hozzád a laborba, nyoma sem maradna ...
ELZA Egy porcikám se kíván téged, Zoltán, tudod, megmondtam: miért nem hagysz békén?
DR. BERZY Jó. Ha téged nem érdekel, amit irányodban érzek, szót se többé szerelemről. — De már csak nemi szerveink aránya miatt, tudományos alapon is érdekelhetne a dolog.
ELZA Barom. — Add a szemüvegem.
DR. BERZY Ne haragudj. *(Adja)* Otromba fráternek tartasz, pedig nem vagyok az. Csak te folyton sértegetsz. Szeretlek, és szenvedek, mikor a szomszédban nyikorogtok. Még azt is szeretem... azt a finom kis anyagot, ott a két ujjad hegyén... amit a szemüveg alól kisímitottál ...

MALOSCHIK *(kívül)* Bűdös van, nyavalyások, nem akarjátok megérteni? Nem vagytok hajlandók az ab-lakot becsukni? Tényleg tönkre akartok tenni?

Lövések, néhány üveg elpattan

DR. BERZY A céllövöldés — bezsongott! Vigyázz... *(Szeretné Elzát védően átölelni, de elhárítja)* Ez sok... ez ...nem, nem... így nem bánnak egy emberrel... senkivel... nem!

12. jelenet

Ez idő tájt, pályaudvari hangulat, gőz, pöffenések, várakozás

HANGOSBEMONDÓ Prágába a kettős vágányról gyors-vonat indul. Kérjük a vágány mellett vigyázni.
BATES *(a hordárhoz)* A londoni szakaszba, lesz szíves. Mennyit adjak?
BRAM Talán ... ötven krajcárt?
DR. KAMMER Hűsz bőven elég.
HORDÁR *(dr. Kammerre pillant)* A dohányzórészben az ablak mellett lesz. *(El, a csomagokkal)*
DR. KAMMER A levegőben egyre több a mérgező anyag. Halálos ingerültségek mindenhol és mindenki-ben. Semmiségekért pusztítjuk egymást. — Nem a tudományos igazságot tartom annak, a nemzetek valódi vagy vélt igazát sem intézném el egy kézlegyintéssel...
BRAM Csak a szemünket kéne jókor behunyni ... s néhány mély lélegzetet véve... nyomban világossá válna az ellentétek valódi oka, természete...
BATES Beszédül a prágai gyors alá, kedves Bram. Milyen bájos emberek. Jól éreztem magam a körükben.
Virslíarus jön, virslit vásárolnak, és fogyasztják
BRAM Igazán halálos élő konfliktusokat ritkán vetnek közénk az istenek. Mi maguk fenjük meg őket ... primitív, még kifejtetlen ösztöneink taszítanak arra a terméketlen talajra, ahol beásva magunkat addig acsargunk, míg a fogunk is elmorzsolódik.
BATES Egy nagy közös mérlegelés — szemet hunyva, medítálva ... kicsit ábrándos javaslat, nem gondolja? Ébredjenek fel az anyagnak haladó-nemesedő szándékot tulajdonító álmaikból. A világ nagyobbik része fegyverben áll... a háború a biológiai létharc egyik formája. Szükséges és törvényszerű, tehát elkerülhetetlen.
DR. KAMMER De az ég szerelmére... a háború gyökeresen más, mint a darwini „struggle for life”... gyökeresen! Egy csordáról például sosem mondhatjuk, hogy háborúban áll, noha a létért való harc kellős közepében legelészik, a táplálék egy részével megrövidítve a másikat ...
BATES Én sem ohajtom, nem is kedvelem, de a háború a természetben történik, s minden, ami ott történik, természetes.
DR. KAMMER Csak úgy, mint a pederasztia vagy az alkoholizmus... természetes, de beteges változat ... az emberi nem fejlődésének leszálló ágán... akár az egyén életében az öregedés vagy a halál...
HANGOSBEMONDÓ Az Orient expressz Párizson át London felé öt perc múlva indul. Kérjük kedves utasainkat, foglalják el helyüket.
BRAM Én sem filozófiailag, sem nemzetgazdasági okkal, de mint biológus sem tudom a tömeges élethalál-harcot elfogadni. És nem is tudom elhinni, hogy létrejön.
BATES Köszönöm a baráti fogadtatást, vendéglátást, mindent. És kíváncsian várom további közlendőit, kedves doktor, tudja, milyen tárgyban. Egy szolid küldemény, az lenne a legcélszerűbb.
DR. KAMMER Amikor a nagy Driesch tanártól preparált példányt kértek, hogy eredményeit megvizsgálják, ő mindig azt mondta : sosem őrzök meg kísérleti állatot. Aki kételkedik eredményeimben, ismétlje meg őket.
BATES Ha hűsz évvel ifjabb volnék, minden nehézség nélkül megtenném. De az ilyen több nemzedéken át

tartó kísérlethez nekem már matematikailag sincs elég időm. Ez most nem volt fair, kedves Kammer doktor.
BRAM Milyen kár, hogy nem kedvelik egymást.
BATES De nem . . . én még kedvelem is.
DR. KAMMER Merő kedvelésből tesz mindent.
BATES Mit teszek én? Ön olyan fölfokozottan érzékeny, hogy már-már megriaszt. Nyugodjék meg, kérem : könyvemnek az átöröklési vonal csupán egy s nem is a legfontosabb része lesz ...
DR. KAMMER Képzelem.
BRAM Vegyen számításba mindent, kedves Gregory Bates, mielőtt esetleg pálcát tör fölöttünk ...
BATES Közép-európai filoszok. Csupa szorongás és bizonytalanság. Időszerűtlen magatartás, bár csupa grácia. A művészet mindent át- meg átjár, a tudományba is behatol. Ahogy a virslijük, halk pukkanással az ember szájába omlik... még az is művészet. Sok pontján álltam már úgy a világnak, hogy tudtam: utoljára látom. Hidegen hagyott. De itt, most kimond-hatatlan fájdalmat érzek ezért a szépséggel átitatott, süppeteg temetőkertért.
DR. KAMMER *(utána)* Nem így van, ez sem így van, semmi sincs úgy... szinte képtelenség, hogy valami ennyire ne úgy legyen, ahogy ő mondja ...
BRAM Richárd ...
DR. KAMMER Ez a virslik Tennysonja ... egy érzélgős kőtörő ... az elhalt, rothadó romantikával a potrohában...
BRAM Ha pálcát törsz fölötté... ugyan miért reméled, hogy ő ... ő majd nem, Richárd!

II. rész 1.

jelenet

Katonavilág. Maloschik KUK-tisztesre utaló egyenruhában. Dr. Kammer komiszbán

MALOSCHIK Kammer közlegény! A lólappján még véletlenül sincs semmi. A maga lólappját akár százszor is fölhasználhatnánk. Az egy örök darab. Szűz, akár a hajdon hűgom vagy a jégmező, amit nem kúrtak össze a jegesmedvék.
DR. KAMMER Nem akarok fegyveres szolgálatot teljesíteni.
MALOSCHIK Szuronyt szegezz !
DR. KAMMER Nem vagyok hajlandó szűrni, vágni, ölteni...
MALOSCHIK És ha az ellenség szuronyt szögezve ma-gát rohanja meg? Vagy a szeretteit? A saját, az ő, a haza védelmében csak odadőf, maga idiót!?
DR. KAMMER Odaát is így teszik fel a kérdést. Hisz mindkét fél a hazáját védi. De akkor, támadó nem lévén, itt kétoldali védekezésnek kéne zajlania! Legfeljebb ijesztgetnünk volna szabad egymást, pofákat vágni, nyelvet öltögetni ! Ehhez képest túl sok a csonkolt sebesült, a gyászjelentés. Az a gyanúm: itt valaki suttyomban abbahagyta a védekezést...
MALOSCHIK Szóval teljesen átjárta magát a pacifista mótely?!
DR. KAMMER Képzeld, micsoda rohamozó lennék én ilyen pacifistán? Blamálnám a tisztes urat... rólam mintáznák a „Kiképző szegyené” című szobrot...
MALOSCHIK Kuss. Ő nem hajlandó, nekünk kell vérezni a finom kis életéért...
DR. KAMMER Vesszen az én finom kis életem, ha ez az ára.
MALOSCHIK Hát el is vészett, cseszd meg, tudóskám. Legalább egyet rohamoztál volna érte. No, az én kedvemért.
DR. KAMMER Csak így a semmire?
MALOSCHIK Hogy mégse valljak akkora kudarcot. DR. KAMMER És ordítsak is hozzá?
MALOSCHIK Úgy az igazi.
DR. KAMMER Aztán ki tetszik röhögni... és engem vet vissza hosszú időre a kudarcélmény.
MALOSCHIK A hüllőkürő. Pedig ő tiszt lenne, míg én, ha egyedül foglalom el a Doberdót, akkor is csak egy szar tisztes maradok. Vi-gyázz! Pihenj. Ki-

csinálta magának a többi okos, hogy a kóter helyett fegyver nélküli szolgálatra kerüljön. Tábori postát fog cenzúrázni. Olasz hadifoglyokét.
DR. KAMMER Az nem rossz. Bár sok értelmét nem látom.
MALOSCHIK Látja, milyen süket maga a sok iskolájával? Mindig minden hadifogoly-levelezés cenzúrázva lesz, mióta a világ.
DR. KAMMER Miért?
MALOSCHIK Hogy ne írjanak olyasmit, ami veszélyezteti a hadviselő érdekét. Példának okáért hadihelyzet, készülő támadás, hangulatok ... ne kérdezzessen, ha-nem kapja össze magát. Itt nem a pikkelyesek közt van.
DR. KAMMER Nem, sajnós. Mielőtt magamnál felejténém, tessék vigyázni, szűr. *(A puskát visszaadja, egy zsák tábori postát öntenek máris elé)*
MALOSCHIK Nem akarhatja az a magasságos jóisten, hogy én egyszer el ne kapjalak ... *(Visszahúzódik)*
DR. KAMMER „Cara ... carissima... mia carina ... mamma, padre, amore mio ...” — de szerencsétlen fajzat vagyunk. Még hogy a többi állattól leginkább a halál tudata különböztet meg ! És ez, hogy kizárólag a mi fajtánk • cselekszik értelmetlenül? És ha egyszer már belefogott, akkor sorozatosan? Ez nem alapvető különbség?! „Rád gondolkodok, légy hűséges, várj meg, különben jól vagyok!” Különben jól len-ni, azt tudunk. Különben vagyunk jól valamennyien. Vagyis rémesen vagyunk.
MALOSCHIK Ott egy rajz, az tilos, eltépni !
DR. KAMMER A barakkját próbálta lerajzolni, hogy az otthoniak jobban el tudják képzelni ... MALOSCHIK Barakkknak indul, szökési terv lesz be-lőle...
DR. KAMMER Padovában nagy hasznát fogják venni.
MALOSCHIK Mindenféle rajz tilos. Megsemmisíteni. Ez parancs.
BRAM *(belép)* Szervusz, Richárd ... jó napot... őö ... tiszt úr.
MALOSCHIK Maloschik, mint már volt szerencsém. És csak tisztes.
BRAM Hát persze. Emlékszem én. — Az engedélyem...
MALOSCHIK Naná, majd nem. Jobb embereknek minden ajtó kinyílik, aláírás, pecsét, parancsoljon, prof, állók incselkedésére, doktor ...
BRAM Egy rövid látogatásra szól ...
MALOSCHIK Igen, már tűnök is, prof, pardióz, de már megszoktam, hogy a tudomány útjában legyek. Félre is söpörtek onnét, akár a szemetet — mert mindig maguk maradnak fölül, míg egyszer alul nem maradnak. (El)
DR. KAMMER Undorító! Nem?
BRAM Megértem őt. Ingerült irányunkban, hisz ártottunk neki. Ha nem is szándékosan. Gondolkodásunk kissé bonyolult volta ... beszédmodorunk ... mintha arra való volna, hogy őt bősztse. — Látom, papír-munkát végzel. Csak nem valami tudományos jellegű cédulázás?
DR. KAMMER Itt? Ugyan. Tábori postát vizslatok ... olasz nyelvű ...
BRAM Persze! A foglyok. Micsoda szörnyű fogalom: fogoly. Richárd, én nem tudom elhinni. Különösen reggel, ébredéskor hihetetlen az egész, hogy ez meg-történhetett. Napközben lassan tudomásul veszem, hogy mégis... s estére minden erőmre szükségem van, hogy ki ne jelentsem: mélyen és szinte végér-vényesen csalódtam az emberi fajtában.
DR. KAMMER Az intézetben... mi van az intézettel? BRAM A munkatársak jó része bevonult... a segéd-erők szétszéledtek. A légszabályozás leállt, és a ned-velességmérők tönkrementek.
DR. KAMMER Mi lett a tenyészetekből... gondolni sem merek rá.
BRAM A fütetlenséggel küszködve... néhányat valóban fel kellett áldoznunk. Alyteseid negyedik nemzedékével azonban Elza — különben sokszor üdvözöltet...
DR. KAMMER Én is őt, én is őt ... mi van a negyedik nemzedékkel?

3. jelenet

Bates környezete Nagy-Britanniában

BRAM Elvitte őket a párzási időszakig ... s a tapadók most már oly markánsak... és tagadhatatlanok... persze mindezt levélben is megírhattam volna. DR. KAMMER És mit nem?
BRAM Metszeteket készítsünk ... vagy küldjünk el egy példányt... nem akartam nélkülöd dönteni. Tudod, hogy csattanós és nyomatékos választ adjunk!
DR. KAMMER Mit nem írhattál meg, és miféle válasz? Bates könyve, mi?
BRAM (*adja*) Azzal a bizonyos beigért fejezettel. Kerülő úton jött Angliából.
DR. KAMMER És megtámad? Naná, buzogány. Már amikor először írt, fölismerem, hogy mérgezett a nyál, amivel a levélborítékot leragasztotta.
BRAM Erős túlzás, Richárd. Néhol aláhúzogattam ... DR. KAMMER (*nézi*) Milyen átkozottul szövevényes ... micsoda süket érvek ...
BRAM Majd ha lecsillapodtál... ha minden lecsillapodott ... add meg a választ. De mielőtt megtennéd, próbálj róla pozitívabban gondolkodni.
DR. KAMMER Azt akarod, hogy ítéletnapig ne válaszoljak? ! Hisz ebben a szövegben még a pontok is lándzsahegyek ... de jól van. Hisz tudod: világeletem-ben utáltam mindenféle hangos polémiát. Betegesen gyűlölök vitatkozni. — Próbáld meg, és helyeztess vissza az intézetbe ... mentsük meg a jó öreg boszorkánykonyhát a háborús károktól... s azoktól, amiket monomániás brit kérődzők okoznak ...
BRAM Mindent meg fogok kísérlni.
DR. KAMMER Érvelj azzal, hogy számunkra a szó szoros értelmében lét vagy nemlét kérdése ...
BRAM Így lesz. És ha az ajtón kidobnak ... mit szoktak olyankor csinálni? Bekopogok az ablakon. S ha nem nyitják, addig kopogok, amíg kinyitják. Ennyi kopogás végül is zavaró.

2. jelenet

Az intézetben. Dr. Kammer találkozik Elza Schmidttel

ELZA Szervusz.
DR. KAMMER Szervusz, Elza, jól nézel ki.
ELZA Ne hazudozz. — Mindent megpróbáltam. Otthoni bútoraimból is hoztam be... amit lehetett, mindent felfűtöttünk. Az Alytesek közül több példány életben van... tudtam, ez milyen fontos nekem... olvastam, amit Bates rád vonatkozólag ... kicsit tönkrementem, ugye?
DR. KAMMER Egy kicsit mindannyian, de te a legkevésbé.
ELZA (*fehér köpenye alól kivillan a gyászruha*) Anyámért. Két hete... spanyolban. Sokan elmentek.
DR. KAMMER Igen, igen... (*Az edényeket nézi*) Nem is tudom, ilyen körülmények között hogyan sikerült ezeket életben tartanod ...
ELZA Én is ügyes akvarista vagyok. (El)
DR. KAMMER A dedunokák ... Bernát lemenői ... aki valóságos óriás volt, s akit még a történelem előtti időkben Dalmáciában sikerült befognom. A terepbe olvadva próbált meglapulni. Már csaknem elhaladtam mellette, mikor megrebbent... talán a széles szája széle vagy más apró izom... s akkor a nagy T betűs Tudomány nevében elhoztam ide. — És hol az agresszív, nőtényekben válogató Tóbiás, a kelletlen Jakab és a pimasz, falánk Jeremiás, aki már a harmadik nemzedékben jeles alkalmatosságokat produkált? Titeket, ti újak, senki sem keresztelt el, míg én a komiszkenyeret pusztítottam. Az ember különben is csak a barátait keresztelje el... őket viszont ne bántsa. Én pedig most kiválasztom közületek, aki céloznak legjobban megfelelő, és megölöm. És preparálom, és felmutatom, igen, bizonykodni fogok, mert nem lettem Driesch tanár, küszködnöm kell a tudományos hitelért. Ennek a levét iszod meg, Barnabás, látod, mégiscsak elkereszteltelek, egy emlék alapján. A második nemzedékbeli Barnabás pislogott így az emberre... ő volt a legmosolygósabb bábavarangy, akit valaha láttam ... (*Olóval lenyisszantja a példány fejét*)

IFJ. BATES Dr. Kammer útban van Anglia felé. Bates Nem ő lesz az első exellenség földünkön. Albert Einstein megelőzte.
IFJ. BATES Nyilván magával cipel mindent, ami az ő 'igazát' bizonyíthatja.
BATES Kicsiny csomagja lesz.
IFJ. BATES De nem érdektelen.
BATES Úgy értesültem: jelentős része van az út meg-'szervezésében'.
IFJ. BATES Értesülése helytálló, atyám.
BATES Anyagi áldozatot hozott, hogy ez a látogatás létrejöjjön, noha ön sincs bővében az anyagiaknak, s ugyancsak — meg ne bántódjék, kérem — fősvény természetű.
IFJ. BATES Nem bántódhatom meg, mert amit ön állít, az megfelel a valóságnak.
BATES Mások azon szoktak megbántódni, ha a z t köz-lik velük. Ön mégiscsak az én fajtám. — Miért volt olyan fontos az ön számára, hogy a bécsi csodadoktor itt megjelenjen?
IFJ. BATES Ismerem a vitájukat. Főleg az ön állás-pontját. De van egy-két mozzanat, amely az ő állás-pontjára is kíváncsivá tesz.
BATES Sosem befolyásoltam önt. Ám formálja meg tulajdon ítéletét. Bár úgy érzem, rossz néven ne vegye: ön egész nemzedéke példájára, némi borsot óhajt tör-ni atyai orrom alá.
IFJ. BATES Ön se vegye rossz néven, de az a benyomásom, hogy némi elfogultságot és részrehajlást tanúsít az ügy során... s nekem ez nincs inyemre. Bates Erőlködése, -elnézést, ha a szó túl penetráns, hiábavalónak fog bizonyulni. A doktor még egyetlen valamirevaló bizonyítékot sem tudott felmutatni az ügyben.
IFJ. BATES Nem zárnám ki az esélyét, hogy mégiscsak felmutasson. Pár hete mikroszkopikus metszeteket küldött önnek e tárgyban. Szó és megjegyzés nélkül maradtak.
BATES Nem lévén rajtuk semmi érdemleges.
IFJ. BATES Szabad legyen megkérdeznem : alaposan megtekintette ön azokat a metszeteket?
BATES Én, másokkal ellentétben, mindig mindent alaposan megtekintek.
IFJ. BATES Azt kivéve, ami az átöröklés körébe vág. Önt ez a téma, ha emlékeim nem csalnak, mindig kihozza a sodrából...
BATES Ki látott engem valaha sodromon kívül? Talán a cica?
IFJ. BATES Ahányszor a téma teázásnál szóba került, a tényéron a csésze ilyenkor mindig reszketésbe kezdett ...
BATES Szamárság. Elnézést. Miért kezdett volna reszketésbe?
IFJ. BATES Ezt kérdelem magam is.
BATES Képzeld. Az én környékemen soha semmi se reszket. Ön ostobán téved. Elnézést.
IFJ. BATES Ifjúkorában ön nem hasonló tárgykörben és éppen Alytesekkel kísérletezett? Mintha erre vonatkozó írásos és szóbeli közlésekre is emlékeznék ...
BATES Ön otrombán bolygat olyan ügyeket, amelyeken én réges-rég túljutottam.
IFJ. BATES Az a benyomásom, mintha az ön e téren elért eredményei messze elmaradtak volna későbbi sikereitől...
BATES S csak nem föltételezi, hogy engem ilyen kezdeti kisiklás, nem bánom, nevezzük annak, bármiben is befolyásol? Hogy egy ilyen átkozott, rühös probléma, elnézést a parlagi kifejezésekért, kikezdheti tudományos tárgyilagosságomat?
IFJ. BATES Említett probléma nem csak kikezdte említett tárgyilagosságát, de méltatlan indulatokra is ragadtatja önt. Ha e pillanatban teáznánk, az a föltevés, újra hallanánk azt a cirpelő csészétáncot. Ezért nem állítanám, hogy ön bármin is túljutott, hisz az emberben éppen az átkozott, rühös problémák viszketnek a legtávolabb. Elnézést.

BATES Mődünk lesz közelről szemügyre venni s végleg lezárni ezt a baszott kérdést. Elnézést. Szeretném remélni, hogy ilyen zavaros, jelentéktelen ügy nem távolítja el tőlem.
IFJ. BATES Az ügy kapcsán ön csak valódi önmagától távolodhat el, s erre felé a legjobb úton van, sajnálom.
BATES Kérem, hagyja el haladéktalanul a helyiséget, s majd lesz szíves csak akkor visszatérni, ha módosította álláspontját.

4. jelenet

Dr. Kammer táblával várják pályaudvaron — megérkezik

DRYDEN Doktor Richard Kammer? Üdvözljük Anglia földjén.
DR. KAMMER Joshua Dryden professzor, ha nem tévedek ... s az ifjabbik doktor Bates.
DRYDEN Az ön vendéglátói ... hívei. Egy kézszorítást. DR. KAMMER Végtelenül kedvesek.
IFJ. BATES A közeg, amelyre itt hatnia kell... korántsem lesz az. Ugye fölkészült rá?
DRYDEN Vagyunk itt azért páran — ha ortodoxék fagypontra akarják hűteni a légtér —, akik majd kinyitjuk a szánkat! Én, doktorkám, őszinte csodáló-ja vagyok.
DR. KAMMER Üdvözlöm önöket, és igazán köszönöm, hogy itt lehetek.
DRYDEN Összedobtuk. Szót sem érdemel. Evett már? Maguk éheznek ott Közép-Európa szívében. Szép kis szív... koldusfészek. Fogadjunk, nem is emlékszik rá, mikor evett egy darab rendes, véres húst!?
DR. KAMMER Kisütve szeretem.
DRYDEN Igaz, hogy az intézet gyíkjaikat is kiették a terráriumokból?
DR. KAMMER Semmi ilyen végletes nem történt. Bár állatainkat alaposan megtizedelték a háborús körülmények.
IFJ. BATES Pénzük értéke, hallom, riasztóan csökken.
DRYDEN Csökken? Egy fityinget sem ér a koronájuk. A fél ország aktívan koldul a másik felétől. Úrikis-asszonyok, családanyák kaphatók fél cipőért, s akin egy jobb darab van, lehúzzák róla sötétedés után.
DR. KAMMER Vesztett háború végén: a körülmények bizony nem rózsásak.
IFJ. BATES Jönnek a csomagjai. Ellenőrizze: itt van-e minden?
DR. KAMMER *(így tesz)* ...az ön tisztelt édesatyja, mit szól érkezésemhez? S hogy ön segítségemre van?
IFJ. BATES Elismeri jogaimat, fenntartja saját véleményét.
DRYDEN Vagyis : magasról tesz a tényekre. *(Kifizeti a hordárt)*
DR. KAMMER Márpedig ezen tények itt vannak velem...
DRYDEN A Ciona intestinalis is, remélem. Rendkívül aktuális már, hogy lássuk őket. Mingazzini kudarcot vallott velük, s telibömböli fájdalomával a szakköröket...
DR. KAMMER Biztosan elhibázott valamit. Túltáplálta a kísérleti példányokat. Vagy csak az elülső szifonjukat vágta le, ami nem elegendő ...
IFJ. BATES Uraim... lesz még idő ezekre a ...
DR. KAMMER Az is lehet, hogy Mingazzini így okoskodott: dr. Kammer bizonyára északi Cionákat használt, magam is azokat veszem hát... miközben én éppen a nápolyi öböl vizében gyűjtött példányokkal dolgoztam.
IFJ. BATES Semmiképp sem fair önt hibáztatni, amiért valaki nem tudta megismételni egy kísérletét.
DR. KAMMER Az én példányaim szifonjai valóságos elefántormányakká fejlődtek... és ezeket átöröklük! Velem vannak, mindenki megtekintheti, vizsgálhatja őket ...
DRYDEN Kap tőlem valami tisztességes ruhát. Nálunk még mindig nagyon fontos a külszín. Mit fontos? Csak az számít.

5. jelenet

Ez idő tájt, Bécsben, mészárszék

BRAM Ön, kérem, állítólag hozzájuttathat ... úgy tudom, az ön révén hozzájuthatok ...
MALOSCHIK Van még egy kis fej- meg lábhúsom. Ha megfizeti, profkám!
BRAM Ön tehát most ebben a szakmában ... öö ... kedves ...
MALOSCHIK Mit törí a kobakját? Rég kizuhantam én onnét.
BRAM Nem... jaj, dehogyis ... rögtön eszembe jut ...
MALOSCHIK Eszébe ám a fenét. Sose voltam én olyan érdekes magának, hogy megjegyezzen. Úgy taposott el, azt se tudta, ki vagyok.
BRAM A céllövő a Präterból!
MALOSCHIK Nem lövő, lövöldés!
BRAM Az a híres szagérzékes dinasztia... Malatinszky...
MALOSCHIK Nyavalyát. És a cégtáblára is hiába les, nem én vagyok a tulaj. Nekem nem megy olyan jól... soha, semmiben. Igaza is van, ha mindig elfelejt. Ha soha nem vesz semmibe.
BRAM Akit már semmibe vehetünk, az valaki. Így és ezért nem lehet senkit és semmit semmibe venni. MALOSCHIK Ne futtassa nekem az elméjét. Meg-mondja, hogy hínak: kap húst. Ha nem, még mócsingot se.
BRAM Jelzem ... érdekes Turandot-párhuzam. *(Dúdol)* „Nevem nem tudja senki meg...” Ha most még az áriára is rákezd ...
MALOSCHIK Hogy ki árja és ki nem, azt én jól tudom. Egyre jobban. De most nem az a kérdés, ha-nem, hogy ki vagyok én.
BRAM Nem szeretném önt tévedésben hagyni: az ária és árja nem azonos fogalom... a húst illetően viszont ...
MALOSCHIK Beteg van a háznál ! Tudom. Mindenütt van. Beteg, alultáplált, vézna, mazna, mind dögrováson vagyunk. Csak az egyik megdöglik, a másik meg elkaparja. Mondja meg, ki vagyok én, és ki lesz szolgálva.
BRAM Illanó dolog, ami önt most megmámorosítja. Egy kis hatalomhoz jutott, tisztelt úr ... ám az ilyen helyzet többnyire röpke átmenet, arabeszk egy tú hegyn...
MALOSCHIK Ha az arabokat idekeveri, akkor sincs hús. Ki vagyok én?
BRAM Egy szerencsétlen ember, aki maga sem tudja, kicsoda.
MALOSCHIK Azt akarja ebből kiderílni, hogy én nem tudom, ki vagyok, mikor éppen maga nem tudja?
BRAM E tudás körül igen bonyolult a helyzet. MALOSCHIK Vidd innen a tudós pofádat ! S ha hús-neműre gusztálsz, harapj az ujjadba!
BRAM Néhány értékes könyvtől váltam meg az imént. Néhány ritkaságtól. Soha többé nem bírom őket visszaszerezni. Gyászban vagyok, Maloschik úr... úgy-hogy szíveskedjék mégiscsak kiszolgálni.
MALOSCHIK Disznaja van. Nem is értem. Itt van, nem bánom, egy kiló lapocka. Hogyan jutott eszébe a nevem?
BRAM Az ön neve? Eszembe jutott? Mikor? MALOSCHIK Maga ki akar nyírni ! Az önbecsülésemen táncol. Hisz az elébb kimondta! Most meg már megint nem? Ekkora nullának lenni, ez már kibírhatatlan... kotródj a húsoddal.
BRAM Most már értem. Világos. Ön most úgy tesz, mintha nekem eszembe jutott volna a neve, hogy így lapockához juttasson engem. Lapocka... különös csont... talán szárnyak csökevénye? Bár madarak sose voltunk, de talán egyszer, röpke évmillióig, angyalok akartunk lenni kedves, öö ... öö ...

6. jelenet

Az iménti Bates-környezetben. Dr. Kammer rekvizitjei „kiállítva”. Páran nézegetik, vizsgálják. „Post festa” hangulat

BATES Sikere volt, doktor Kammer, tagadhatatlan. Cambridge-i előadása s utána ez, hogy meg kellett ismételnie nálunk, a Linné Társaságban ...

DR. KAMMER Cambridge-ben ön nem volt ott. BATES

Most viszont itt vagyok.

DR. KAMMER Ön a Társaság elnöke... nem is tehettem meg, hogy ...

BATES Miért ne tehettem volna? Most ön kötekedik, látja.

DR. KAMMER Tekintse meg az anyagot. Láthatná, ami legjobban érdekelte ... a perdöntő példányt ... már a kettőnk perében döntöt, hisz én az Alytes-kísérletet továbbra sem tekintem az experimentum crucisnak ... legyen szíves ! Kérem !

BATES Most, hogy újra látom s hallgattam önt, kedves doktor ... némi zavar fog el. A tudományban végül is elég gyakori, hogy helytelenül ítéljük meg egymás működését. Úgy vélem : túl keményen bántam önnel. Nem is úgy akartam. Történt velem a dolog. Nyilván indulatok örvénylettek ott, ahol magam sem sejtettem őket. Nos... beérné egy idősebb pályatársa kézszorításával?

DR. KAMMER De mennyire... és köszönöm. Valóban, nagyon ... végtelenül. A „jobb későn, mint soha” tipikus esete. De még nagyobb örömet szerezne nekem, ha megsejtené mindazt, amit elsősorban az ön kedvéért hoztam el ide. Vegye ki, fogja kézbe, forgassa, vizsgálja, csak higgye el végre!

BATES Ehhez nem szükséges ennyire belemélyednem. Hisz tanult kollégáimtól egyebet sem hallok, mint hogy milyen nagyszerű és hiteles minden, amit ön produkál. Bár természetesen nem mindenkit lehet meggyőzni.

Kingsley Norris doktor állt 'meg ;a közelben

DR. KAMMER Tudom. De én sosem is akartam m i n - d e n k i t meggyőzni.

BATES A világon számos jelentős igazolta vissza az ön kísérleteit. Ön mégis minden idegszálával arra tört, hogy én is közéjük álljak. Ha ez abban a mértékben, ahogy ön elvárja, nem is sikerült ... szándéka mégis mélyen hat rám. Távozásom e szép, kavargó világból már matematikailag sem távoli. Nem szeretném, ha haragot táplálna irántam. Ha ön most visszatér súlyosan megviselt hazájába, egyben biztos lehet : én önt nem bántom többé. (El)

NORRIS Bűdös nekem ez az egész. Én is próbálkoztam az Alytesszel. Nem igaz, mit vacakoltam. Semmi sem jött össze.

DR. KAMMER A kísérlet elég kényes. Számos bukta-tója van.

NORRIS Kényesebbek is sikerültek már. Nem szoktam elbukni. Nem vagyok zöldfülű kezdő, ha nem tudná. Én ebben a szakmában vagyok valaki ...

DR. KAMMER Hát persze, Mister Norris, jól ismerem a működését. Nézze: a bábavarangyok petéi a vízben természetellenes állapotban vannak. Ezt művi eszközökkel kell ellensúlyozni. Steril, felfőzött vizet használt ön? Vezetett bele külön levegőt?

NORRIS Természetes környezetet alkalmaztam ... földdel és mohákkal. A petéket egy olyan vödör vízbe raktam, amelyben Alytes ebihalak úszkáltak, s remekül érezték magukat ...

DR. KAMMER A peték persze egykettőre megpenészedtek, hisz a gombásodás veszélye még steril körülmények között is igen jelentős... a hím varangyok lábáról lefejtjük a megtermékenyített petefüzért, az atyai bábáskodástól így megfosztva őket, finom folyami homokra helyezzük. Ezt különféle hófokon tartjuk, állandóan nedvesítjük. Egy csontkanál segítségével a napnak mindig ugyanabban az órájában fel-emeljük a homokágyról, s öt percre, jól fedett s ugyancsak steril üvegpoharakba tesszük ...

NORRIS Mindez nem tűnt ki világosan abból, ahogyan a kísérletet leirta. Nem tűntek ki egyértelműen a dolog buktatói !

DR. KAMMER Ennél pedig még többet is jeleztem, hisz ez csak egy kis része annak, amit a siker érde-

kében tenni kell. Ön fogott hozzá abszolút tévesen... ezzel a vödörrel. Sajnálom.

NORRIS Ahogy azt maga sajnálja. Megkavarja az embert, aztán diadalmaskodik.

DR. KAMMER Legközelebb olvassa el figyelmesebben, s kövesse a tanácsaimat, Mister Norris. És ne ítéljen el eredményeket pusztán azért, mert nem sikerült megismételnie őket.

7. jelenet

A bécsi „boszorkánykonyha” — dr. Kammer megváltik az intézettől

ELZA Nem jó lépés... Richárd, esküszöm, nem jó lépés. Mi mégiscsak mögötted álltunk... tartozol vala-hová ...

DR. KAMMER Kísérleti anyagomat tönkretette a háború... romok és töredékek közt... mi keresnivalóm van még itt?

ELZA Új expedíciót is lehet szervezni, új példányokat beszerezni ...

DR. KAMMER Állatkereskedőktől nem vásárolok. Ők elrontják az állataikat. Tületetik vagy túlélhetetik őket. Az ő példányaik neurotikusok, ritkán tenyészíthetők tovább ... de a dolgok ismétlése sem érdekkel. Nem eléggé. Olyan vagyok, akár egy író, akinek kéz-iratai a tűzbe vesztek. (A jelenet során dr. Kammer nekikészül egy szeretkezésnek, majd megfeledkezik róla, és visszaöltözik)

ELZA Hangos sikered van. Anglia után most Amerika ... többhetes körút... idehaza is kezdesz divatba jönni... cikkeznek rólad... beszélgetnek ...

DR. KAMMER A szaklapokat, ahol a sorsunk voltaképpen eldőlt, figyelmen kívül hagyod?

ELZA Használd ki a sikeredet. Nézz derűsen ellenségeid képébe : hiába fanyalogtok ! Én mindazt elértem, amit ti hiába szeretnétek. Irány Amerika!

DR. KAMMER Mindez a tarka semmi... ami rám zúdul... gyenge pótlék. Eredeti célom helyett kerültem ebbe a közegbe. A felszínen sűtkérezem, mert a mélység kitalált. „Felszínes vagy, felszínen a helyed!” — mondták, s behajszoltak egy életformába, amit aztán nem bocsátanak meg. Megátalkodottak és rövidlátók. Átkozom a csontjukat is. De olykor azt kell hinnem: igazuk van.

ELZA Úgy semmiképp, ahogy ők mondják ... ők a felszínesek DR. KAMMER Nem vagyok én komoly tudós. Csak egy ügyes akvarista, akit felkaptak. Sok fogást ismerek a tenyésztésben, türelmes vagyok... voltam ... hónapokon át képes arra, hogy apró részletekre figyeljek ... ennyi.

ELZA Nem jöttél.

DR. KAMMER Hogy? Bocsáss meg... komolyan monddod ? Úgy látszik, meg vagyok keveredve.

ELZA Megértem. Átöröklésre vonatkozó elveid sorra buknak

...

DR. KAMMER Például?

ELZA Weismann huszonkét nemzedéken át vágta le az egerek farkát, mégsem jött farkatlan egér a világra. DR.

KAMMER Nevetséges. Hisz ez olyan, mintha a faláb öröklhetőségét vizsgálta volna. Csak az a szerzett tulajdonság öröklődik, amit az állat alkalmazkodási szükségletből fejleszt ki !

DR. BERZY Bejöhettek már? (Bejön) Fut a szekér, mi? Melyik szomorúsága ez : a világfájdalmas vagy a koitalás utáni ? Okos védekezés! Régi taktika. Depressziót mímelni az irigyek ellen ! Nehogy valakinek eszébe jusson kéregetni tőlünk. S ne adj isten másoknak is juttatni kelljen a sikerünkből...

DR. KAMMER Nincs mit juttatnom, higgyék el, kollégák ... én nem vagyok tettető.

DR. BERZY Értem már. Bates újabb irályát vette a szívére...

DR. KAMMER Legutóbb, Angliában, mélyen a szemembe pillantott. Kezet ráztunk. Két kézzel fogta a kezem. S még Dovernél se lehettem, már fogalmazta az újabb, minden eddiginél pocskondiázóbb támadását...

ELZA Első pillanatban láttam rajta, hogy nem normális.
DR. KAMMER Rá se nézett az anyagra, amit szinte csak az ő kedvéért cipeltem oda... de most, miközben ízekre szed, újra kéri tőlem... s egyúttal huszonöt angol fontot ígér, ha újra eljuttatom hozzá azt a bizonyos perdöntő példányt...
DR. BERZY Huszonöt font nagy pénz manapság. De a példány állaga erősen leromlott. Az utazás sem tett neki jót ... s egy újabb ...
ELZA Ha már olyan sokat feltettél erre a lapra.. úgy értem, Batesre ... talán még ezt is megpróbálhatod...
BRAM (be) Egy intézet egyetlen példányát nem szokás kézből kiadni. Ezt Bates is tudhatná. Azt teszel, Richárd, amit akarsz, én csak azt mondom: nem szokás.
DR. KAMMER Helyes. Egyetértek. Végeztem Batesszel, az Alytesszel, az intézettel... mindenből és minden-kiből elegendem van!
BRAM Van ez embernek egy sorsa. Téged ez a sors most röpit — s jó, hogy röpit — tengerentúlra ... ide meg oda ... az oroszok is hívják...
DR. BERZY Oda majd akkor, ha megőrül!
BRAM ...én biztosra veszem, hogy ugyanő, még mindig a sorsról beszél, visszavezet hozzánk, ahol ki-bontakoztál. S ha munkásságunk egyáltalán célhoz érhet — célhoz is értél. Ha most még nem is tudod, nem hiszed.

8. jelenet

Nem sok idő múlva, dr. Kammer otthon is összecsomagol

FELÍCIA Nem tiltakozom. Sosem is tiltakoztam. Mellém bebújhattál akkor is, ha hajnalban jöttél haza... és nem tudtam: a gyíkaidtól-e vagy a ribancaidtól ...
DR. KAMMER Mindig fégyelmezted magad, mindig. Így volt.
FELÍCIA Amikor a wörthi tónál nyaraltunk, és húszéveske meg negyvenéveske beléd szeretett... és negyvenéveske kígyókat rakott a nyaka köré, és úgy tán-colt az ablak alatt a holdfényben... még küldtelek is: eredj ki hozzá, mert ennyi elszántság már jutalmat érdemel!... Persze nem voltam önzetlen. Én is jutalmat reméltem. Azt, hogy idővel lecsillapodsz.
DR. KAMMER Nem. Még nem. Sajnálom. Semmi jele.
FELÍCIA Mindig mindent elkövettem, hogy ne tegyelek büntudatosá. Ez volt a taktikám lényege. Csődöt mondott. Láthatóan szégyelled magad ...
DR. KAMMER (szerény csomagolását folytatva) Igen. Kétségkívül.
FELÍCIA (segít a csomagolásban) ...de ne szégyellj. Mindennap megesik. És nem volt rá semmiféle biztosíték, hogy velünk meg ne essék. — Sose tulajdonítottam nagy jelentőséget annak, hogy hébe-hóba hol helyezed el a micsodádat. Egy kis velő, egy kis lihegés, mondd, hogy még sikolt is az a fél mázsa hús... nincs fantáziám. S ami volt, elsorvasztottam, hogy könnyebben tőrjek, kevesebbet panaszkodjak, és így megmaradj nekem...
DR. KAMMER Biológia! Kényszerpályák ... megtorpanások ... zűrzavar.
FELÍCIA Felhúzott. Mint egy játék vonatot. Pattanásig. Hosszan nem adta magát — ezért ilyen erős a vonzása. Csak ezért.
DR. KAMMER Ettől még vonzás, és én ellenállásban sose voltam valami nagy szám. Az, hogy a dolog mechanizmusát én is látom... mit sem változtat... a szervek követelőznek!
FELÍCIA Ha férfi volnék, én is veszkódnék utána. Tenném, amit megkíván: költeném rá a pénzt... ámuldoznék a szar képei előtt... rámásznék rogyásig, s utána hazamennék.
DR. KAMMER Még az sem kizárt... megtörténhet velem 'is.
FELÍCIA Azt kéne rikoltanom: ne, soha többé, akkor már késő lesz — meg ilyenek. De nem. Élesen látom

a jelenetet, amikor majd beállítasz, és meg akarom könnyíteni neked.

DR. KAMMER Ezzel csak nehezíted. Az ördögbe is: légy már kicsit feleségesebb, vagy nem tudom, mi lesz ...

FELÍCIA Eredj a vékony hajú macádroz! Ki fog fosztani, és megcsal majd! Mert a sok tejfölös színnél, amit a maníros förmedvényeire pacsmagol, csak a mája fehérebb! És a becsvágyánál csak a picsája nagyobb! — Így jó?

Dr. Kammer leül

Papa imádta az állatokat. Kígyót, békát... két rhesus majmot, sok mókust és egy gólyát tartott. A gólyát Mausának hívták. A konyhaablakon kopogott be, ha éhes volt, és ha átkaroltam, fejét a vállamra hajtotta.

DR. KAMMER Mesélted már. (Felkel)

FELÍCIA A fogkefédet...? Kérlek... azt az egyet... nagyon kérlek, könyörgök, ne vidd el ...!

9. jelenet

Valamennyi idő múlva az intézetben. Kingsley Norris látogatása

NORRIS „... ki tudja megcsinálni, ha nem én?” Ez az indulóm első sora, amit a fürdőszobában minden reggel elénekelek. Maga nem éneklé saját dalait a fürdő-szobában, prof?

BRAM Dudorászom... de többnyire klasszikusokat.

NORRIS Saját dalokat kell kiöblögetni magunkból. Az egészséges. Nem számít, bármekkora hülyeség... sőt! Éppen azért kell kiadni magunkból, hogy távozzék ... és mi tisztuljunk.

BRAM Az önök New York-i intézetéről legendákat hallottam.

NORRIS Jó nagy, és csillog-villog. Ez egy pavilon ah-hoz képest. Kopott pavilon. Tudom, a háború meg minden... de szerintem ez az egész mindenség kopott maguk felé... és úgy kopott, mintha már így is keletkezett volna. Néha az a benyomásom: itt a csecsemők is kopottan születnek. Persze ne pusztán külsőségekre gondoljon.

BRAM Érdeklődve hallgatom. Nem zárom ki az ön igazát, de ugye azt sem kívánja, hogy belássam?

NORRIS Csináljon, amit akar, én meg hadd mondjam, amit igaznak érek. Ez a jó barátság alapja! Nem?

BRAM Nos... itt tartjuk dr. Kammer nagy hírű munkásságának tárgyi bizonyítékait... már ami belőlük megmaradt.

NORRIS Ami a doktor nagy hírét illeti... hát tudja, főnök, én aztán nem vagyok a reklám ellensége... de amit Amerikában műveltek vele...

BRAM Vele műveltek ... nem ő tehet róla.

NORRIS A nagyzó, guszttustalan szalagcímek: „Vak állatoknak szemet növesztő biológiai zseni! Tudós, aki megtalálta a módját, hogyan vigye át jó tulajdonságainkat a következő nemzedékre!”

BRAM Igen, igen, Mister Norris ... de úgy fest a dolog...

NORRIS „Küszöbön a szupermenek fajtája! — Tudós korszakos fölfedezése, amely mindnyájunkat meg fog változtatni!”

BRAM No nézze ezt az Alytest ... amely körül annyi nézeteltérés és nászú tapadói körül annyi vita... (El-akad)

NORRIS Tudós, génius, fenomén, kibírhatatlan! Miért hallgatott el? — Hánytam tőle. — Mutassa... Hamis. Egyből. Már így ránézésre. Alighanem tussal ügyeskedtek rajta. A próbálkozó a tapadók nyomát akarta utánozni. Vagy tévednék?

BRAM Nem. Nem. Mélyen meg vagyok döbbenve. Beavatkozás történt. Nem kétséges. Ez a korszakos példány... a büszkeségünk ... Nem tudom, mit mond-jak. Egy biztos: nem doktor Kammer volt. Ezt a lehetőséget nyugodtan kizárhatjuk.

NORRIS Tudja mit, főnök? Én nem zárom ki. Miért zárnam? K' másnak állhatott érdekében? Egyszerű,

mint a balhorg : a tudományos kételyek sűrűsöd-nek ... a látszatot valahogy — akár machináció árán is — fenn kell tartani ! Én már a Proteus szeméről is megmondtam, hogy család

BRAM Nem... lez aztán ... nem, kérem ! Téves következtetés! A két dolog nem tángálja, nem tángálhatja egymást! Ne lépünk erre az útra ... hogy most mindent leszóljunk, összekeverjünk. Rosszindulat lenne és ördögi butaság ...

NORRIS Nem érzi, milyen hamis most, ha ilyen fogalmakkal dobálózik?

BRAM A Proteus itt van ... látható az a kifejtett nagy szem... amit Richárd... Idoktor Kammer ... vörös fény mellett produkált ...

NORRIS Csalt. Mindegy, milyen fény mellett. Egy másik species szemét ültette be, vagy mit tudom én. És bedólt neki a fél világ. Maga is, főnök. Persze jóhiszeműen. Tudja mit? Bates kolléga még !szórmentén bánt bravúros doktorunkkal. Én, mialatt jó múltkor kioktatott, már közben éreztem, tudtam, egy fürdő-szobadalban meg is énekeltem : „Azért gyűjtök rá e dalra mert, Kammer doktor, fölkenlek a falra!”

BRAM A példány... nemrég ... megfordult Angliában. Jeles tudósok látták ... egyikük se vette volna észre? És maga Richárd, hát kockáztatta volna?

NORRIS Ez csak azt bizonyítja, hogy a család valami-kor Anglia és le mai nap között történt.

ELZA (beér) Doktor Kammer egy ,éve nem tagja intézetünknek ...

NORRIS Akkor egy évnél régebben történt. Vagy maradt legy kulcs :a zsebében.

BRAM Besurranás — az ő ismeretében? Lásza be, kérem...

NORRIS Tudja mit, főnök? Nem látom be. Az ember kétségbeesésében a krokodilt is megharapja. Vagy besurran.

BRAM Tegyük fel... ilyesmire szánja magát. Jó. El tudja képzelni, hogy ilyen otrombán csinálja? Van Megeeren hamisított Vermeer-képeket, de nem egy szobafestő pemzlijével !

NORRIS Sehöl sincs írva, hogy mint hamisítatlan klasz-szisnak kell lennie.

ELZA Mi ez az lanyag, amit használtak?

NORRIS Vizsgálják meg, ha akarják. Én nem vagyok mesterdetektív. Egyébként tusra gyanakszom.

BRAM A vizsgálat elkerülhetetlen. Hívjuk sürgősen Kammer doktort.

Elza telefonálni megy

NORRIS Ez biztató, hogy nem fél őt idehívatni. Én nem várom be őt ...személyes okokból. Nem lenne izléses, ha triumfálnék.

BRAM Hisz 'egyebet sem csinál.

NORRIS Sértegethet, ahogy akar ! A tudományos közéletet én akkor is objektíven fogom tájékoztatni.

10. jelenet

Egy óra múlva az intézetben

DR. KAMMER Undorítóan és tehetségtelenül... meg-hamisították. Most mit szólsz?

BRAM Amit én szólok, afelől te mindig nyugodt lehetsz.

DR. KAMMER Valaki hozzáfért... de mindenki rám fogja majd 'a hamisítást.

BRAM Félő : egy darabig valóban ezzel kell élned. DR. KAMMER Még elképzelnem is ,nehéz... hogy csinálom majd ...

BRAM Ha egyenesen a !szemükbe nézel ... olyan tartalommal, amitől már el kell némulniuk... nem mindenki vak és süket az igazságra... sőt olyanok létében is hinnünk kell, akik szomjazzák ...

DR. KAMMER Éppen az én igazságomat? Nem hinném. És nem is tudok úgy senki szemébe nézni, mint javasolod ... nem mintha én injektáltam volna be ezt a szerencsétlen Barnabást ... hanem mert !a felzúdulás annyira általános és elsőprően boldog lesz! Annyian vártak ilyesmire! — S mondd, Artur: ha nem is a

tényben magában, de valahol a tény udvarában... nincs-e valamiféle igazuk?

BRAM Ne ... szeretettel kérek ... ne süppedj bele. Üldözőid közé állni, (akármilyen csekély részben... azt ne, egy porcikkáddal se ! Tilos ! Értelmetlen ! Ne halljak több ilyen beszédet.

DR. KAMMER Ki — és miért?

BRAM Van egy jóhiszemű változatom : valaki halálóan imád itt. Tudja, hogy a példány, legfőbb tárgyi bizonyítékod pusztulóban van... megpróbál javítani rajta... hogy mentse a látszatot és tudományos híredet!

DR. KAMMER Egy balkezes tündér? Nem illik a képbe. BRAM Nem. A másik változat az igaz. Valaki meg-tudja az irántad ellenséges amerikai érkezését, s meg-ragadja !az alkalmat, hogy 'lejárasson ...

DR. KAMMER Tönkretegyen. Igen.

BRAM Azt hiszem, tudom is, ki volt. De bizonyítani nem tudnám. Hát nem mondhatom.

DR. BERZY (a háttérből) ...de felém vág a szeme! Felém vág ! Mert rám gyanakszik ! Itt nem történhet olyan rossz, hogy ne engem vegyenek elő ! Doktor Kammer, miért nem mondja neki, hogy lehetetlenséget forgat a fejében? !

DR. KAMMER Nem konkrétan vádolta, s végül is mindegy. A dolog tökéletesen rám csapódott.

BRAM — Az orosz ajánlat... a (helyedben elfogadnám. Mire Moszkvából visszatérsz ...

DR. KAMMER Most már, mint leplezett csalót . . . nem bolondultak meg alkalmazni ...

DR. BERZY Próbálja kipuhatolni, vagy... biztos van jobb megoldás!

BRAM Kérdezte valaki ? Nem érzi, hogy láb alatt van?

DR. BERZY Senki se kér belőlem ... soha senki nem szeretett itt ! Ha egyszer ezt az egészet fölrobbantanám, az se lenne csoda! De nem... én nem! ... A viselkedésemmel fogok a sorozatos rinzultusokra rácafolni ! Fel fogok csatlakozni a védelemhez ... bizonyító erejű cikket írok! — Hiába legyintget, prof, közölni fogják! (El)

DR. KAMMER Tarthatod értem a hátad, ha én elfüstölök innen. Annyi mocskot fognak az ügy körül fölka-varni ... alig látszok majd ki belőle ...

BRAM Mindazonáltal: nem tudom elhinni, hogy a valóság ki ne derüljön. Előbb vagy utóbb.

DR. KAMMER Ki tudja-e várni az ember? Ez a kérdés.

BRAM Utazz el, utazz el !

DR. KAMMER Megpróbálok. Tudod... nagyon erősek ám az lén kötésem. Semmi okom rá ... mi az ördög köt? Ugyanakkor mélyebb okok... fene érti. Fene érti. (El)

BRAM Van nyelvünk, és vannak érveink. Igaz, Elza? Tisztában vagyunk az igazsággal, s ez megkönnyíti a védekezést.

ELZA Kár, hogy ez az igazság nem elég vegyítiszta. BRAM Tudom, !mire gondol. (Súgva) A 'hely túl van haladva, penészedünk. Mint minden szervezet, amely élt, intézményünk leépül, halódik ...

ELZA S ha ezt !bizonyos körök még gyorsítják is ...

DR. BERZY (újra felbukkant) ...tévedsz! Mindenki téved ! Mi érdekem lett volna? Minek ártottam volna az egyetlenhelynek, ahol jóformán az egész életem . . . azok, akiket ismerek s az egyetlen, akit igazán szeretek... ne nézzenek így rám! Éppúgy ide tartozom, mint mások. Bizonyos 'gátló körülmények folytán nincs még kiugró eredményem ... de dolgozom, az élet még tart ... rés amíg tart ...

BRAM Szerencsétlen, szörnyű ember. Szerencsétlen és szörnyű. (El)

DR. BERZY (utána) ... a szörnyűt még vissza fogja vonni ! A szörnyűt még igen ! Ilyen végzetes jelzót tapasztani valakire... gyilkossággal fölér! Bram professzor! Felszólítom: vonja vissza a „szörnyű”-t, más-ként lélekgyilkosságot követ el !

ELZA Ne sokat üvölts, mert ránk dől a ház. És még ez a roskatag intézmény is 'szálka azok !szemében, akik között mostanában sűrűn megfordulsz ...

DR. BERZY Miért lenne? Miért lenne?

ELZA Mert Richárd kísérletei cáfolják a felsőbbrendű fajok létezését ... a rasszista 'elméleteket! (E)

DR. BERZY Márpedig vannak 'söpredék fajták... ha egyszer odafigyelnél rám, kifejteném! A fejlődés hibázott, amikor ezeket az alsóbbrendű fajtákat létre-hozta ... 's ezt a hibát ő maga is korrigálná. Ezt az időpontot közelebb kéne hoznunk... a természetet meg kell segítenünk ... ez igenis biológiai fölismerés ... mélyen igaz és cáfolhatatlan!

III. 'rész I.

jelenet Bates

környezete

DRYDEN Gratulálhat magának, Bates ! Csatlósa, elnézést, csodálóját akartam mondani ... szóval ez a New York-i vigég ugyancsak jó munkát végzett.

BATES Kicsit nyers a fickó, lehet, de elsőrangú szaktekné, és pokolian ért a kétélűekhez.

DRYDEN Nem a szakértelméről, az eljárásáról van szó!

BATES Ne történt volna hamisítás. Akkor nincs se leleplezés, se botrány.

DRYDEN Most kétségbe vonnak mindent, amit Kammer doktor valaha csinált. Ráfogják, hogy már azt is hamisította, amit a pelenkájában találtak.

BATES S 'n vagyok az oka?

IFJ. BATES Ugyan ki más lenne?

BATES Durva tapintatlanság ilyen ügyeszi módon törni rám! Én nagybeteg vagyok, ha nem tudnák... nem óhajtok az ügyvel foglalkozni. Békességre van szükségem.

DRYDEN A játékszabályok úgy kívánnák: álljon ki a doktorért!

BATES Nincs hozzá energiám. Ismétlem : erőim végén járok. Én olykor célba vettem őt, lehet. Eszemben sem volt halálos csapást mérni rá.

DRYDEN Hogy ön mit akart vagy mit nem akart — már teljesen mindegy. A dolgok az ön jóvoltából jutottak ideig.

BATES Nem értem... és' tagadom. Menjenek a pokolba!

DRYDEN Nem tudja felfogni? Kicsinálta egy ragyogó, tehetséges pályatársát. Maga ásta a vermet, egyengette, az odavezető utat. Ne próbálja mentességének tekinteni, hogy nem maga, hanem Norris hantolja 'el!

IFJ. BATES Mintha a gyilkos a sírásóra háritaná a felöltséget az áldozat sorsáért.

BATES Hogy merészel? Mit jártatja a száját? Mit művelnek velem? — Dryden mindig kritikátlanul elfogult volt, de maga... hisz magának is számos tudományos fenntartása volt az ügyben !

IFJ. BATES A jelenlegi mocskos vádak alapját nem az én fenntartásaim képezik.

DRYDEN Kezet rázott vele, nyugtatta, még meg is követte — aztán, amint hátat fordított, rávetette ma-gát. Mindig eszelősen viselkedett vele kapcsolatban. Ha volt rá oka, csak ön ismerheti. Nemsokára 'elpályázik innen, kedves kolléga! Legalább méltatlan viselkedése titkát ne vigye magával a sírba.

BATES Volt benne valami kedves és megható, a sápadt doktorban, a barna hajhullámban, 'ahogyan a homlokába omlott. Mindig erős ingert éreztem, hogy azon :a hullámo-, gyöngéden, végigfuttassam a "kezem. De elválás után egy pillanattal, igen, amint személyes jelenléte megszűnt... már el tudtam volna harapni a torkát. Képe egy pókhendi, tolakodó fráterrel cserélt helyet ... aki erősen kívánt tőlem valamit, de csöppet sem kedvelt... azért tudtam volna elpusztítani ilyenkor, mert összegződött bennem, hogy nem szeret ... lenéz! De végül is nem én ... nem én ...

IFJ. BATES Hanem 'ki? Talán a cica?

BATES A szerzett tulajdonságok átörökölhető voltában egykor magam is hittem. A bizonyításhoz a Balkash tó vidékét választottam, Szibériában. Iszonyú időjárás, nélkülözés, járványok. Az expedíció tagjai elpusztultak vagy hazaszöktek. Két hónap után magamra maradtam. És még másfél esztendeig küszködtem ott egymagam. Elképzelhetetlen didergések, lázak, külö-

nös férgek 'és étkek és idegenség... és mindez sem-miért. Hiába. Teljesen hiába. Hátat is fordítottam akkori meggyőződésemmek. Csak kissé túl vadul, mert a hitem nem tudott a kellő ütemben elveszni. Az új hit így mindig lötyögött kissé rajtam, bennem... Mendel törvényéről például harsányan hirdettem: igaz és alapvető. Közben sejtettem, s ma már biztosan tudom: a kertészek az öreg kedvéért itt-ott hamisították az 'eredményeket. És egyszer csak ,hallom, hogy mindaz, amiben én annyi kinnal s erőfeszítéssel jottányit sem haladtam ... ott Ázsia határán valakinek könnyedén silkerült. Nem tudtam elhinni. Nem hittem el. Nem! Még a tulajdon szememnek sem. És még ma sem, most sem. Ehhez túlságosan erős ben-nem 'az önbecsülés!

IFJ. BATES Segítsen a doktoron, vagy engedje, hogy én segítsek. Ha nem érez magában elég erőt, egyszer, egyetlenegyszer — hadd nyilatkozzam az ön nevében !

BATES Hamisítás ellen nem lehet hamisítással küzdeni. Még 'akkor sem, ha a célja kegyes ... amint jobban leszek, megkísérlem, s lediktálok valamit . . . próbálok a doktort megsegíteni . . . (Feje lehanyatlík)

DRYDEN Orvost ! Gyorsan orvost !

2. jelenet

Ez idő tájt Verena Bergner és dr. Kammer otthonában. Meghívtak, zsűr

DR. KAMMER Megmondtam én, látod ... a többség távol marad.

VERENA Ki hitte volna, hogy ennyire gyávák? Hisz jóformán csak barátokat hívtam meg ...

DR. KAMMER Nincsenek barátok. Felszívódtak. Szép kis helyzetbe hoztalak.

VERENA Ez a riadt vonás a szád sarkában ... amióta a hajsza folyik... milyen kisfiús ! Imádom. Azt hiszem, sikerült is elkapnom ... majd meglátod ...

DR. KAMMER Lábujjhegyen járkálnak, mint a halottas házban... és görcsösen erőlködnek, hogy több szolidaritást sugározzanak, mint amennyi van bennük ...

CLAUDIA Tudjátok, mi a charleston? Fogalmatok sincs, mi ? Bugnisók ! Izabella!

Ketten mutatják

ANITA Gépzene? Péntek estéken azelőtt mindig kamaráztak.

BRAM Szétszéledtünk mi kamarázók. Ki elesett ... mások elvándoroltak... s ha össze is botlunk néha négyen, mintha már nem volna zenélnivalónk ...

DR. BERZY Ha nem tengerentúli zene szólna... ez az ideges néger zene... ,mikor jó német muzsikánk is van... jobban örülnék. Nem értem, miért nem Richárd valamelyik darabjára táncolunk.

DR. KAMMER Hagyja, Zoltán, nem divat az már. Az én ostoba lándlereim ... mondanám, nem is német, hanem osztrák ... ha egyáltalán zene volna ... de nem zene . . . nulla ! Az is nulla !

EDIT Ne igyál tovább.

DR. KAMMER Ma délben a fűszeres azt kérde tőlem : Mi a rossz abban, ha megbuzerálta a békát, tanár úr? — De éppen ez az, hogy nem buzeráltam meg. — Tegyük fel, ha megbuzerálta volna! — Nem, éppen ezt nem tehetjük fel 'egy pillanatra sem.

ANITA Miért nem mondja "ki már valaki nyomatékosan, amit mindnyájan tudunk, hogy nem te csináltad!?

DR. KAMMER Még azt sem mondom, hogy nincs, aki mondaná. Van. Csak minél többet mondják: „nem ő, nem, nem !”, annál inkább egy „persze hogy ő, igen !"-nek hangzik. Ördög érti, miért.

CLAUDIA Akarod, hogy kicsit jobb kedvre derítsünk? Edit!

EDIT Szó sem lehet róla. Verena mindkettőnket meg-tép.

IZABELLA (olvas) Felicia engedékenyebb volt, ha jól emlékszem.

CLAUDIA Egy kis rokoni kerekecske-gombocská ... no, Richárd ! A családban marad.

IZABELLA Alex nem fogdos eleget?
CLAUDIA Menj már. Ha egy-egy fenék kezünkbe (kerül
otthon, lassan azt 'sem tudjuk, kié.
VERENA A férjed?
CLAUDIA Elővette a szénanátha. Mondhatnám. De nem
mondom. Alex társaságbeli ügyvéd, nagy ambíciókkal. A
többbit (sejtitek).
DR. KAMMER Hát persze, persze. — Mit olvasol, Izabella?
IZABELLA Bergsont.
ANITA Mint lánykorunkban? Hogy amit egyszer elol-
vastál, azt áthúzod, nehogy még egyszer elolvassd?
IZABELLA Én is úgy meghíztam, mint Anita? DR.
KAMMER Mindkettőtöknek jól áll.
IZABELLA És neked? Kellek-e még?
DR. KAMMER De mennyire.
IZABELLA Udvariasságból mondom.
DR. KAMMER Mert annak akarod hallani.
IZABELLA 'Nem (kellesz nekem. Sosem is kellettél.

Kedvetlenül csókolóznak

A legjobb időben :sem. Megsértettél az előbb. Bele-vettél
Anita meghízásába, holott tizenöt éve dekára 'tartom a
súlyom. (Megharapja)
CLAUDIA (Bramhoz) Világosíts fel egy tudatlan nőt, Artur
bácsi : mért akkora baj, ha tényleg Richárd buzerálta volna
meg a békát?
BRAM Fontos bizonyítékhoz nyúlni ... egy :még 'eldöntetlen
perben ... ennél rosszabb már nem történhet. CLAUDIA
Sejted, ki volt?
BRAM Mindegy. Bizonyítani nem tudom. S ha tudnám is —
mit érne? Szorongok, és csak akkor nyugszom meg,
Claudiám, ha egy bizonyos vonat — remélem, nemsokára
— elviszi innen Richárdot!
EDIT Igaz, hogy kivándoroltak? Verena! Azt mondják, keletre
készültök, felszívódtok ,a nagy Nirvánában, és jógik lesztek.
VERENA Nem Indiáról van szó ...
SCHRANZ (be) ...habár az irány, mondjuk, nagyjából egyezik.
Elégge megdöbbenett a hír... hogy Moszkvát választja ...
DR. KAMMER Jó estét, rektor úr ...
VERENA Köszönöm, hogy eljött. Köszönjük ...
SCHRANZ Úgy éreztem, ezzel nem csupán a család-nak, ,az
igazságnak .is tartozom. (Félbrevonja Verenát)
EDIT Moszkva? Hogy fogják a Szovjetben kibírni? Ott
állítólag csajkából esznek az emberek, 'ha van mit... és
közösen használják a nőket... aki pedig nem páriroz, mehet
egyenest a falhoz, és ratatatata...
ANITA Ostoba rémhírek. A Szovjetunió szegény, de fölfelé tör.
Még megélték, ahogyan utoléri és el-hagyja a híres
Nyugatot. (Ha velem történne az, ami veled történt,
Richárd... nem sokat haboznék ...
EDIT De ki maradna akkor bolsevik agitátor a hetedik
kerületben?
DR. BERZY Bizonyos vagyok benne, hogy Moszkva nem a
magunkfajtának való hely ...
ANITA Richárd nem az ön fajtája, doktor úr!
DR. BERZY Honnan tudja a kisasszony, hogy én milyen fajta
vagyok?
ANITA Nem az a felsőbbrendű germán, aki lenni szeretne!
Bár szokíti magát, a lába szárát nem tudja
meghosszabbítani!
DR. BERZY A lábam így is megfelel arra, hogy a maguk
forradalmát Bécsben vagy bárhol, segítsék el-taposni.
ANITA Fasiszta disznó!
DR. BERZY Vörös szuka!
VERENA Testvéreim, kedves vendégeink ... szeretném nektek
egy munkámat megmutatni, még mielőtt az őszi tárlaton
látható lesz. A zsűri elfogadta, és díjra javasolja... imé!
(Leleplezi egy festményét, kis csend)
SCHRANZ Doktor Kammer mint Megfeszített? Érthető: a
szerető hitves válasza a sajnálatos eseményekre. Erőtlen,
bár kissé profán.
BRAM Nem szabad ! Nem lett volna szabad ! A művészet
mágia ... ez a szerény minőségű (kép azért olyan erős, mert
bizonyos mértékig máris beteljesíti azt,

aminek nem szabad beteljesülnie ... utazz el, Richárd.
Sürgősen utazz el! Mikor indulsz már?
DR. KAMMER Jövő hó elejében maradtam az oroszokkal.
ANITA Ott jó lesz neked! Meglátod. Majd ird meg, ha eszedbe
jutnék ... (El, Brammal)
DR. BERZY A dekadens művészet az olyan dolog, ami zavart
okoz. Mert energiákat köt le. Tehát minél jobb, annál
rosszabb. Ez nagyon jó, tehát nagyon rossz. A főzőkanállal
kell művészkedni. Vagy tiszta, klasszikus formákkal. Akkor
lehetünk nagyratörők.
VERENA Köszönöm az engedélyét.
DR. BERZY Ideiglenes. Mint minden egyéb. (El) CLAUDIA
Édes hügom, aki a nővérem vagy, mitől lettél ilyen
tartózkodó?
VERENA Neked meg nem elég bátor az előadásmód?!
IZABELLA Derék alatt mindent eltakartál, Claudia erre
céloz!
CLAUDIA Irigy kutya; de én azért nagyon büszke vagyok rád.
Puszik

IZABELLA Végül is az a legizgatóbb, amit csak sejtünk ...
EDIT Meg amit érzünk, Izabellám ... bizony néha az is.

Lassan elszállingóztak a vendégek, csak Schranz marad

VERENA Rektor úr, ugye elmondhatom Richárdnak? Már
mint tényit mondhatom el ...
SCHRANZ Természetesen. Mondja csak.
VERENA ,Én még... nem indulhatok októberben. Ha
te akarsz... persze előre mehetsz... de...
DR. KAMMER Jelen körülmények között szükségünk
van egymásra. Így mondtad. Magad mondtad. VERENA De
hát ,itt olyan vis major ... az egyetem ré-
széről olyan fontos és megtisztelő felkérés ... DR.
KAMMER Októberre?!
VERENA S kicsit tovább... a télre. S ha ki akarok tenni
magamért, márpedig ki akarok, még a tavaszba is
belenyúlik. Képzeld : az Egyetemi Tanácsot kell le-
festenem.
SCHRANZ Akár az arany évszázad hollandusainak ... csak
persze nem Hals modorában, hanem a mai fel-fogásnak
megfelelően...
VERENA Ez fantasztikus, hogy rám bízzák... tőlem akarják ...
én meg vagyok tisztelve ... s kicsit szorongva, de boldogan
vállalom...
SCHRANZ Azt tartják felőlünk, mint a világ minden
tekintélyes testületéről: vének vagyunk és megcsonto-
sodottak ...
DR. KAMMER S erre akarnak rációlni azzal, hogy az
ügynevezett modern művészek kegyeit keresik...
VERENA Én nem „ügynevezett” modern vagyok.
DR. KAMMER Ez az eljárásuk a legszebb bizonyí-
téka... hogy a (meghitt, jó öreg elmeszesedés alaposan
befészkelte magát a tető alá ...
SCHRANZ Ilyen hangot megütni a testületről ... amely felé
annyit s oly intenzíven törekedett ... barátom...
VERENA Muszáj őt megértenie, rektor úr. Hirtelen ér-te ... s
az ő számára ebben a hírben... picit túl sok a (súly ...
DR. KAMMER Sose kelletttem professzor úréknak. A
csimbókos fene bánja. Ha nem is szék, hogy így beszélek. De hát mi
hihető és mi szép jelenleg az én számból? Nekem tapsolni
illik, hogy képlékeny nejem, az ő excentrikus művészetével,
amitől tulajdonképpen hányanak ... kell nekik! Ki érti ezt?
SCHRANZ Tisztázzák egymás közt a továbbiakat. Az igaz,
hogy mi sosem fogadtuk be önt, dr. Kammer ... de hogy ez
nem csupán rajtunk múlt... az ma este világosabb, mint
valaha.
DR. KAMMER Igen. Ma este rettentő világos van. Vakítóan.
VERENA (amint Schranz kilépett, verekedni kezd) Te hülye...
te szörnnyeteg... hát képes voltál? Ha most visszavonja, mi
lesz? Te önző, hiú dög... önsajnáló, nyavalyás senki ... látod
már, mit műveltél?

DR. KAMMER (*eléggé megverve*) Hát megcsendült a lélekharang. Itt állunk egy nagy szerelem sírgödre-nél ... egy nagy-naagy szerelmet hantolunk, el most. Istenem, milyen kicsi volt.

VERENA Szerencsétlen, marha.

DR. KAMMER Mindkettő szó szerint igaz. Főleg az első jelző kezd kellemetlenül rám idomulni.

VERENA Kicsinyelsz mint „művészt! Ez az egész viselkedésed nyitja. Te a békáid feneke alatt ... én a publikum egyre szélesebb körének... körében...

DR. KAMMER Néhány tényezőnek hála divatba jöttél, szívem.

VERENA Persze hogy vége lesz egyszer. S akkor én is mehetek zabot hegyezni Kukutyinba. De addig... DR.

KAMMER Te „is”? Úgy hiszed, én már most...?

(*Mutatja a hegyezést*)

VERENA Nem, nem, dehogyan. Biztos vagyok benne, hogy nem is Moszkva lesz a végállomásod ... ottani munkád alapján majd csak befut valamilyen meghívás ... egy német egyetemre, ami régi vágyad ... s nincs, aki ezt nálam jobban kívánna. Sikerüljön neked minden ügy, azonban szeretnéd. Kívánd neked te is.

DR. KAMMER A hosszú idő után történő vizionálás — és a búcsú alkalmából történő rácsodálkozás, én feleim! A dolgok valódi méretét e két pillanat mutatja meg legvilágosabban.

VERENA Fantasztikus kép villant belém! Tudod, nekem szinte kész itt, mielőtt vászonra kerül. Emlékezetből is meg tudom, meg fogom festeni: egy tojásban vagy... csirketesttel... vagy nem, nem is, hanem mint varangyosbéka ... igen, ez a jó... „bábavarangy, természetesen nácsi tapadókkal ...

DR. KAMMER ...és egy dús, aranyhajú modellt ölelek hátulról, aki hozzá hasonlóit.

3. jelenet

A szoujet követség. Három tisztviselő. A húszas évek második felében járunk. Szeptember végi nap

NAZAROV Hol tart a csomagolással? Minden rendben? Bizhatunk benne, hogy a felszerelések épségben eljutnak Moszkváig?

DR. KAMMER Minden részletre ügyelek ... igyekszem ügyelni ... de azt hiszem, tudják... hallották...

DROZDOV Meleg holmit bőven csomagoljon. Október 'elején minálunk már elkel a bunda.

DR. KAMMER Nem titok, miféle botrány közepébe kerültem... ezt talán nem ártana tisztázni ... NAZAROV

Tudjuk, mi zajlik maga körül. De nem mélyedünk el benne.

DR. KAMMER Nem kéne mégis... egyszer részlete-sen... nehogy később az őszinteség hiánya... vagy hasonlók ...

NAZAROV A részleteket is tudjuk.

DROZDOV Még azokat is, amiket maga nem tud.

DR. KAMMER (*a harmadik tisztviselőre, aki nem szól, csak jegyzetel*) Bocsánat ... ő mit jegyez?

NAZAROV Ki van borulva, doktor. Meg is értem. De nézze, itt a vasúti jegye... és néhány fontos cím. Ezeket okvetlenül keresse fel, amint megérkezett ... segítségére lesznek ...

DR. KAMMER Egy darab vasúti jegy? Tudják, hogy egyedül utazom? Honnan? Hisz nemrég még magam sem tudtam... mit ír? Ó mit ír folyton? Minek ír?

NAZAROV Az a dolga, hogy írjon. A magáé, hogy mint a moszkvai Pavlov Intézet új részlegének vezetője ... példamutatóan dolgozzék.

DR. KAMMER „Példamutatóan”? Igen. — Mégiscsak rejtélyes, hogyan szereztek tudomást ...

NAZAROV Az a kötelességünk, hogy barátainkról, leendő munkatársainkról minél többet megtudjunk. Lehetőleg mindent.

DROZDOV Csak ránéztem a múlt tárlaton tisztelt neje egyik munkájára, s már tudtam: az excentrikus hölgy úgy szakad le rokonszenves doktorunkról, mint gatyáról a madzag... ahogyan mifelénk mondják.

DR. KAMMER Nos, ha nem is ilyen egyértelműen... de nagyjából és egészéből ... végül is... igen... így.

NAZAROV Ha szükséges, mindig válthatunk még egy vonatjegyet.

DR. KAMMER Nem, nem szükséges. Csak magam utazom. Egyedül vagyok. Pontosán értesültek. — Ezt is fel kell neki írni?

DROZDOV Gombház, doki, gombház. Az ilyen burzsuj páva ügyse való Moszkva tiszta ege alá ...

DR. KAMMER És én? Bizonyosak benne, hogy én való vagyok?

NAZAROV Eddig maga is biztos volt benne, nem?

DROZDOV Kammer elvtárs tudtunkkal elkötelezte magát a nép ügye mellett, s ha még nem 'is tudta teljesen elszagatni polgári kötelességeit, legjobb úton volt 'errefelé ...

DR. KAMMER Szóljanak neki, hogy ne írjon! Kérem, szóljanak rá! Nem bírom, ha jegyzetelnek, amikor semmi lényegeset nem mondanak.

NAZAROV A korhad tudományos élet magának rontott? Az USA-tól a Präterig magát mocskolják?! Ez akkora baj? Mit várhatott a Herr és Mister Professoroktól, akiknek még a 'szemüvegtokja is reakciós?!

DR. KAMMER Tisztában vannak hát azzal... hogy nem vagyok bűnös. Ez jó. Fontos. Bár az, ha valaki nem bűnös, még nem jelenti, hogy az illető ártatlan...

NAZAROV Ne kezdjen bomolni, doktor. Elsején hajnalig, amíg a vonatra felszáll... muszáj kibírnia. DROZDOV Az idegyöngye burzsuj ősök! Jól összeörlökölte tőlük a büntudatot.

DR. KAMMER E meghatározás kissé egyértelműbb a valónál... lényegét tekintve azonban ezt sem vitatom. — Mit írt ő végig? Mit írhatott? Mi volt ebben az írivaló?

NAZAROV A bizalom nem ajándék. Nem képes föl-fogni, doktor?

DROZDOV Alaposan megfontoltuk: kell-e ön nekünk? S ha úgy döntöttünk: elfogadjuk, és várjuk, akkor valóban elfogadjuk, és várjuk. Megnyugodhat.

DR. KAMMER Igen. Köszönöm. Megpróbálok. — Ma hányadika is van?

NAZAROV Egész nap, huszadika.

DR. KAMMER Még csak?, Még csak? — Valószínűtlen.

4. jelenet

Utána, egy polgári lakás külső ajtaja, más semmi

DR. KAMMER Felicia Kammer, te nem fogsz félreérteni. Rögtön tudod majd, hogy nem a megbocsátásért jövök, nem is azért, hogy összeboruljunk. Csak mert látnom kell téged. (*Becsönget*) Nem bírom ki, hogy most ne lássalak.

Egy órája még kibírtam volna, hol-nap lehet, hogy már újra kibírom ... de most nem ... nem! (*Csönget*) Nem lehet, hogy most ne nyiss ajtót, amikor így csöngetek ... az egyszerűen nem lehetséges. (*Csönget*) Értsd meg, muszáj látnom téged... a szemedben azt a valamit... amit a földön jártamban-keltemben soha ... sehol ... szükségem van arra a tekintetre... (*Megüti az ajtót*) ...hiszen tudod, mi van velem... meg szoktad érezni ... nem lehet, hogy ne légy otthon ilyenkor! Hol vagy? Ami-kor tudnod kell... tudnod kéne... tudod is... akkor miért nem vagy otthon? (*Dörömböl*)

Én már nem bírom ki, hogy folyton csukott ajtókon dörömböljek.

HANG Ne tessék ezt csinálni, kérem. A nagyságos aszszony és Lacerta kisasszony elmentek. Későn jönnek haza.

DR. KAMMER Későn? — Az biztos. (*Levelet fogalmaz*) „Kérem, hogy holttestemet ne szállítsák haza. Szeretném családomat a látványtól megkímélni. Olcsó és 'egyszerű megoldás lenne például, ha valamelyik egyetem bonctani intézete használna fel. Így legalább tennék egy kis szolgálatot a tudománynak. Hátha érdemes 'akadémiai kollégáim föllelik agyamban azon értékek nyomát, amelyeket életem során mindig kétségbe vontak, tagadtak. Bármilyen történjék is azonban e tettel: égensék, temessék, metéljék bár darabokra — viselője nem tartozott semmiféle vallásos csoport-hoz, így hát nem is kér semmiféle ceremóniát. Bár ezt egyébként is megtagadnák tőle. — Nem mintha ellenségesen éreznék a papok iránt. A pap emberi lény, mint bárki más, sőt gyakran jobb és emberibb

másoknál. Senki, aki szeretet vagy szeretett, ne hordjon gyászt értem. Ne tanúsítsa miattam a gyász sem-miféle jelét." *(Mire ez elhangzott, megérkezett a „Rózsához” címzett hegyi penzióba)*

5. jelenet

DR. KAMMER *(egy borítékot zsebre dug, hármát át-ad egy portásfélének)* Van itt a közelben postahivatal?
PORTÁS Tessék itt hagyni. Délután visszük a postát a faluba.
DR. KAMMER Rendezném a számlámat.
PORTÁS Hát nem tölt itt még két éjszakát uraságod? DR. KAMMER Változtak a dolgok. Most rögtön fizettek. Nem volna egy korty égetett valamijük?
PORTÁS Megfelel? *(Mutatja az üveget)*
DR. KAMMER Majd írja ezt is a számlámhoz. *(Az üvegből iszik)*
PORTÁS Egy perc, és készítem.
DR. KAMMER Jó. Addig sétálok egyet. Szívfájdítóan szép az idő. *(El)*
PORTÁS Összel . . . néha . . . ősz elején . . . akkor ilyen . . . milyet is mondott? De úgy eltalálta . . . olyan jól eltalálta.

6. jelenet Valami vizes

síkságon, vagy tizenhét év múlva

MALOSCHIK *(német erőszakszervezet egyenruhájára emlékeztető viseletben)* ...pisztoly a jobb kézben, a jobb halántékhoz. Mióta lőfegyver a lőfegyver, ez a módja. Rendes ember így csinálja. Nem mint a mi doktorunk, olyan baromi szabálytalanul. Jellemző persze.
BRAM *(télikabátban, csomaggal)* Hová is megyünk mi most, kérem?
MALOSCHIK A rendőrséget, az orvosszakértőt is tisztára megzavarta. A közvéleményről már nem is beszélve. A lelki doktorok meg még ennyi esztendő után is rágódnak az ő faramuci lövésén. — Theresienstadtba megyünk.
BRAM Mi olyan talányos ebben az ő végső, szomorú gesztusában?
MALOSCHIK No hallja: ül az út szélén, jobb kezében a pisztoly, a golyó viszont — s ez a pláne — a bal halántékán hatolt be. Így.

Bram utánozza a gesztust

Ez a pláne benne, érti? Még tükörbe is nehéz így lőni. Az ilyen szögben tartott fegyver megbillenhet, az illető csak megsebesül... de túléli. Hogy a frász-karikába lóhet így egy ember, aki értelmesnek hiszi magát?
BRAM Miért igyekszünk mi most oda... amit mondott... kedves öö ... én ugyanis elfáradtam.
MALOSCHIK Pihenő. De csak öt perc. Több nem fér bele. Még ma estig le kell adnom magát.
BRAM Ennyi is rendes öntől. Köszönöm.
MALOSCHIK Aszondom: a doktor csak azért csinálta ilyen hátról mellbe, hogy ránk terelje a gyanút... hogy mi esetleg politikai okból meggyilkoltasztuk őt ...
BRAM Nem, nem. Elmondom magának, hogyan történt.
MALOSCHIK Maga?
BRAM Dr. Kammer Richárd... absztinens volt, de ihatott valamelyest, mielőtt utolsó sétájára indult... hogy bátorságot merítsen. Megy, valahol leül az út szélén, előhúzza a pisztolyát, hosszan habozik. S akkor... hirtelen mozdulatot tesz, amely egyben eltakarja az arcát ... ! Ez egy döntés eredménye... a kétségbeesett egzaltáció mozdulata ... amely egy cikornyában végződik. Ez egy lendületes díszítés az egészen... alapjában egyszerű... ha a pisztolyát ide-adná, megmutatnám ...
MALOSCHIK Szóval le akarsz lőni, ravasz disznó ! ? Vén, ravasz disznó!
BRAM Nem... esküszöm, nem magát... nem is tudok lőni, hisz tudja... én csak azért akartam, hogy megértse...

MALOSCHIK Talpra, tovább, eleget szövegeltünk ! BRAM ...és hogy ne kelljen tovább mennem. MALOSCHIK Magyarázni, ravaszkodni, azt bezzeg tud.

Föl, gyerünk, muszáj még ma odaérni !
BRAM Meggyőzte a magyarázat? Örömmel hallok. Nem is hiszi, milyen nagyszerű az, valakit meggyőző-ni... egy bizonyos életkoron túl nincs is ennél nagyobb öröm...
MALOSCHIK Ne álljon meg... gyerünk, haladjunk .. . különben...
BRAM Mennék, ha tudnék. Azt hiszi, nem mennék? De nem visz a lábam. *(Leroskad)*
MALOSCHIK Én pedig haza akarok érni ma este. Vár a család. Öreg édesanyám meg az asszony. Meg a két szösze unokám. Alig várom már, hogy lássam őket. Tudja maga, mi az az otthon?
BRAM Azt mondják, ott... ahová megyünk... Theresienstadtban ... megsemmisítik az embereket. Én ezt persze nem hiszem el.
MALOSCHIK Helyes. Ne is higgye. Föl, gyerünk! BRAM Nekem még azt is kilátásba helyezték indulás-kor, hogy szakmában, a biológiában dolgozhatom majd...
MALOSCHIK Ha ezt mondták, így is lesz. Föl, 'és tovább!
BRAM Szinte kár, hogy nem tudok már oda eljutni.
MALOSCHIK Biztos benne? Egészen biztos? És rugdalásra se? Vagy hegyes tárgy nem szünő bökése által? BRAM Semminő készítésre.
MALOSCHIK Tudja mit? Nem is kell tovább jönnie. BRAM Itt akar hagyni?
MALOSCHIK Azt nem lehet. Azért keményen megbüntetnék. De majd csak kitalálunk valamit. Nézze, beugrok arra a tanyára. Várjon be nyugodtan. *(El)*
BRAM Ennivalóért megy. Azt akarja, hogy erőre kapjak. Persze nem táplálék kérdése, s így féltő: nem is fog neki sikerülni. Folyton kudarcot vall velem, egy-re csak kétségbe ejtem ezt az embert. Még csoda, hogy ennyire türelmes velem. — És hogy várjam be? Ugyan mi mást tehetnék? Nem tudok én már nélküle hova lenni. Egymásra vagyunk mi utalva végzetesen.
MALOSCHIK *(egy ásóval tér vissza, átadja)* Kezdjen ott ásni.
BRAM Ha nagyon kell... kell?
MALOSCHIK Már hogyné kéne. Valamit csak kell csinálni ez alatt a nagy, kikürt szürke égbolt alatt. Ásson. Itt laza a föld, porhanyós, mint az anyám pogácsája, még ebben is szerencsés. Ásson, gondolja, hogy kincset ás... az a maga fájtájának a non plus ultra.
BRAM Kincs? Sosem érdekelt. De rendes magától, hogy animál... vagyis kedvet akar csinálni nekem a nehéz munkához.
MALOSCHIK A keze járjon, édes prof, ne a szája. Ásson.
BRAM Gödröt?
MALOSCHIK Naná, csatornát.
BRAM Hallottam mostanában ilyen ásásokról harangozni. Nem hittem el. Kincs? No nem... az kegyes család ... ! A másik ... elhíhetetlen.
MALOSCHIK Így holnapra se leszünk meg... ha ennyit jártatja a száját s főként az agyát...! Befogni, leállítani — ez a kérés. Fogadja meg, míg szépen van.
BRAM Ne kívánja tőlem. Ezt ne... képtelen vagyok rá. Ez a szerkezet tesz boldoggá... márpedig egyetlen kötelességünk a földön, az egyetlen mód, hogy a természet bennünket létrehozó fáradságát, a belénk fektetett kozmikus energiákat visszafizessük ... az, hogy boldogok legyünk !
MALOSCHIK Ásson.
BRAM Lehetőségünk a boldogságra kissé megcsappant... a körülmények folytán. Ezek változásával azonban... a fejlődés e téren is tovább gördül... jobb irányba fordul.
MALOSCHIK Ásson.
BRAM Mi mindennek kellett történnie ahhoz, hogy mi 'ketten, így, ahogyan vagyunk, létrejöttünk. — Egy fölfoghatatlan méretű ködszpirál sűrűsödött össze, az-tán kigyó módjára megfacsarodva ,a jeges ürbe rakta izzó tojásait. Pályára lendült a nap s a bolygók. Év-

millióknak kellett eltelnie, amíg a föld lehült. Évmillióknak, míg mindenféle plazmák, kocsonyák ... az élet legegyszerűbb formái létrejöttek. Míg az őshalig bonyolódtak. Míg az őshal a partra kapaszkodott, s tudót és lábat növesztett. Míg a vére megmelegedett, amíg pikkelyes páncélja bőrré szelídült. Hibák is történtek...

MALOSCHIK Ásson . . . ásson !

BRAM Azokat ki kellett küszöbölni. A sárkányokat és az óriásgyíkok zömét... például. A csöpp agyukkal. De az ősi teremtményen is módosítani kellett. Túlágosan nyers és tompa volt. Mellbimbói fejlődtek hát, bennük édes fehér nedv... a szem záródni tanult. A nőstényeknek rugalmas méhe támadt a tojások számára, s az abban kihordott utód már finom lett, érzékeny és sebezhető.

MALOSCHIK Legyen már vége! Haza akarok érní ! Várnak ! Nekem még ma odahaza kell lennem ! Értse meg, elkúrják tőlem az asszonyt. Meg minden.

BRAM Kifejlődött a kéz, hogy fogni — és simogatni tudjunk. Ujjak és körmök, hogy kapaszkodva lendüljünk fáról fára. Már csak röpke százezer évek, szőr-bundánk, farkunk lehull, lemászunk a fáról, és égnek emeljük a fejünket...
(Már csaknem teljesen a föld alatt van)

MALOSCHIK Kurva... kurva... te is kurva... az egész világmindenség kurva ! *(Előveszi, kibiztosítja a fegyverét)*

BRAM És elkezdődött a történelmünk. S egyenesen kettőnk felé tart... e mostani pillanatig ! Hogyan törlesztjük a gondolkodásnak, a magunkra eszmélésnek ezt a boldog gyönyörűségét, hogy minderről tudunk és számot adhatunk... mit gondol, Maloschik úr, képesek leszünk e valaha törleszteni? Én szentül hiszem.

Teljesen besötétedett, a szerző nem hiszi, hogy a lóvés-nek el kell hangzania

Felelős kiadó : Németh Jenő, a Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat vezérigazgatója 90 0340

Pátria Nyomda — Felelős vezető : Vass Sándor vezérigazgató